

LENGYEL IMRE

Látlelet a hazai közgazdasági felsőoktatásról az egyetemek fenntartóváltása előtt

A hazai felsőoktatás alapvető változások előtt áll, az állami egyetemek alapítványi formában történő jövőbeli működése új feltételek közé helyezi a közgazdasági képzéseket is. De nemcsak a fenntartóváltás, hanem a külföldi egyetemek elszívó hatása, a képzésbe belépő generációk korábbiaktól eltérő elvárásai, a hibrid oktatás előtérbe kerülése stb. egyaránt új kihívások elé állítják az intézmények vezetését és az oktatókat. Tanulmányomban a fenntartóváltás előtti helyzetet tekintem át, az elmúlt másfél évtizedben a gazdaságtudományi (másképpen közgazdasági) képzési területen megfigyelhető alapvető folyamatokat, a többciklusú felsőoktatási (az úgynevezett bolognai) rendszer 2006-os bevezetésétől egészen 2020-ig. Magyarországon a gazdaságtudományi képzési terület az egyik legnépesebb, a hallgatók negyedét közgazdasági szakokra veszik fel, a felsőoktatási szakképzéstől az alapképzésen át a mesterképzésig. De az egyik legkiterjedtebb is, hiszen például közgazdasági alapképzést jelenleg is 29 intézmény folytat 31 városban.*

Journal of Economic Literature (JEL) kód: A20, H52, I23.

„Nincs ország, ahol több lenne a tehetség, mint éppen magyar földön, de egyúttal nincs ország, ahol a tehetség nehezebben tudna teljes kifejlődéshez jutni, mint éppen miközöttünk.”

Klebensberg Kunó

A hazai felsőoktatás átalakulása az elmúlt három évtizedben

Az 1990-es évek elejétől a felsőfokú képzések, átképzések iránti igények rohamosan nőttek, ami a hazai felsőoktatásban is gyökeres átalakulást indított el (*Derényi-Temesi* [2016], *Polónyi-Kozma* [2020], *Veres* [2015]). A rendszerváltás előtt inkább

* A tanulmány korábbi változatát 2021. június 3-án tartott együttes ülésén megvitatta az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának Gazdálkodástudományi, Közgazdaság-tudományi és Regionális Tudományok Bizottsága. Az ülésen és azt követően sok hasznos megjegyzést és észrevételt kaptam, amit ezúton is köszönök.

„elitképzésként” funkcionáló felsőoktatás fokozatosan „tömegesedő képzéssé” vált, a hallgatók összlétszáma az 1990-es 108 ezerről a csúcstól jelentő évben, 2005-ben 424 ezer főre nőtt, majd fokozatosan mérséklődve 2020-ban 287 ezer főre csökkent. Nemcsak nappali tagozaton figyelhető meg a rendszerváltás utáni felsőoktatási expanzió, hanem a részidős (levelező, esti, táv-) oktatásban és a felsőfokú végzettséget nem adó szakirányú tovább- és átképzésekben, illetve felsőoktatási (2013-ig felsőfokú) szakképzésekben is. Főleg a kiépülő piacgazdaság által támasztott munkaerőpiaci igények generálták ezt a felsőoktatási expanziót, amely az idősebb munkavállalók átképzésében is tetten érhető, és amit felerősített a lakosság korábban elfojtott „diploma iránti vágya” is. A gazdaságtudományi képzések iránti kereslet is szinte robbanásszerűen nőtt, és még napjainkban is igen élénk.

A hallgatók összes létszámán belül a *felsőfokú végzettséget* (a köznyelvben diplomát) nyújtó képzéseké igen dinamikusán nőtt, 1990-től 2005-ig 102 ezerről 381 ezer főre, ezt követően fokozatosan visszaesett, 2016-tól 240-250 ezer fő között ingadozik (1. ábra). A *nappali* tagozatos magyar állampolgárságú hallgatók létszáma 1990-ben 73 ezer fő volt, ütemesen bővülve 2007-ben 216 ezer főt ért el, majd fokozatosan mérséklődött 2020-ban 155 ezer főre. A *részidős* oktatásban részt vevők száma dinamikusabban változott, míg 1990-ben 26 ezer fő volt, addig 2005-ben már 163 ezer fő, innen csökkent le, és 2016-tól 60-61 ezer között stagnál, főleg a munkában állók képzésének, átképzésének lecsengése következtében. Az új belépők (elsősök) száma 2013-tól viszonylag stabil, 43–46 ezer fő közötti. Az is megfigyelhető, hogy a *nappali tagozatos külföldi hallgatók* létszáma fokozatosan emelkedik, 2020-ban elérte a 32 ezer főt.

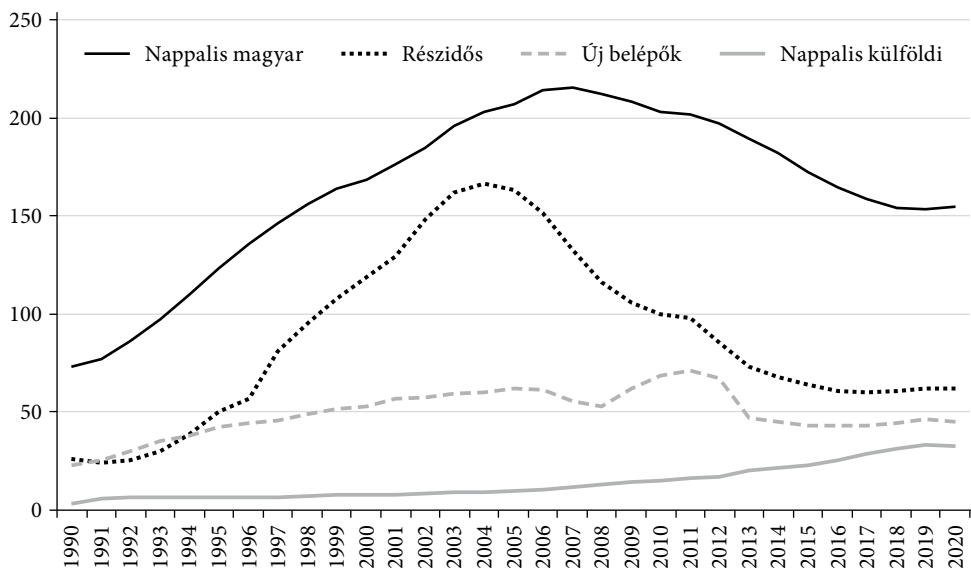
A felsőfokú végzettséget adó gazdaságtudományi képzések¹ korábban igen visszafogottak voltak, 1990-ben mindössze 9,5 ezer fő volt a hallgatók száma (a nappalis hallgatóknak körülbelül 6 százaléka járt közgazdasági szakra), amely dinamikusán növekedve 2005-ben már 87,3 ezer főt ért el, másfél évtized alatt a kilencszeresére nőtt, miközben az összes képzésé csak háromszorosára. A nappali tagozatos hallgatók létszáma az 1990-es 4,8 ezer főről 2010-ben 38,9 ezer főre nőtt, majd a 2018-as 24,8 ezerre mérséklődött. A részidősöké 4,7 ezerről 2005-ben 55,0 ezer főre növekedett, ebben az évben a részidős hallgatók harmada közgazdasági képzésre járt, ezt követően rohamosan csökkent a 2018-as 15 ezer főre.

Magyarországon gazdaságtudományi képzések 1990 előtt csak néhány felsőoktatási intézményben voltak. Egyetemi szintű közgazdasági képzések az 1948-ban alapított Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen (jogutódja a Budapesti Corvinus Egyetem), majd az 1970-es évektől Pécsen, az 1980-as évektől Miskolcon, főiskolai szintű képzések pedig több budapesti főiskolán (Pénzügyi és Számviteli Főiskola, Kereskedelmi és Vendéglátóipar Főiskola, Külkereskedelmi Főiskola) folytak, továbbá vidéki tagozataikon is. Az egyetemi négy-öt éves képzések végén okleveles közgazdász, a három-négy éves főiskolai képzés végén általában üzemgazdász

¹ Hivatalos elnevezése *gazdaságtudományi képzési terület*, amelyre alkalmanként a hétköznapi „közgazdasági” kifejezést használom, amelyen belül majd elkülönítjük a közgazdaságtani és az üzleti (gazdálkodástani) képzéseket.

1. ábra

A felsőfokú végzettséget nyújtó alap- és mesterképzés hallgatóinak létszáma, 1990–2020 (ezer fő)

Megjegyzés: 2012-ig elsősők, 2013-tól új belépők.

Forrás: KSH Stadat 23.1.1.21. tábla alapján saját számítás.

diplomát lehetett kapni, a posztgraduális képzésekben pedig szakközgazdász, illetve szaküzemgazdász okleveleket.

A rendszerváltozást követően az addig átpolitizált közgazdaságtani, üzleti ismeretanyag modernizálódott, és az állami felsőoktatási intézmények többségében megszerveződtek a gazdaságtudományi (közgazdasági) képzések. Korábban mindegyik felsőoktatási intézmény minden egyes szakán kötelező tárgy volt például a politikai gazdaságtan, amely tárgy oktatói egy átképzést követően mikro- és makroökonómiát taníthattak. A műszaki és agrárképzésekben korábban is több módszertani alapozó ismeretanyag (matematika, informatika, statisztika stb.) szerepelt, sőt vezetés-szervezés, termelésmenedzsment, beruházásgazdaságossági számítások stb. tárgyak is. Mivel az oktatók egy része rendelkezésre állt, az 1990-es években a piacgazdaság kiépülésével párhuzamosan a közgazdaságtani és üzleti ismeretek iránt megnyilvánuló növekvő igényekre viszonylag könnyen tudtak reagálni az intézmények (a tudományegyetemen kívül szinte az összes tanár- és tanítóképző, agrár- és műszaki főiskola stb.). A képzések gyorsan megszervezhetőek és alacsony költséggel elindíthatók voltak (nem kellett laborok, drága műszerek stb.).

A felsőoktatást feszítő problémákat menet közben érzékelve kisebb-nagyobb átszervezések (például integrált intézmények kialakítása) történtek, köztük a legjelentősebb, amikor Magyarország is csatlakozott az Európai Felsőoktatási Térséghez, a jelenleg 48 országot átfogó úgynevezett bolognai folyamathoz (Kováts–Temesi [2018], Hrubos [2019]). Hosszabb előkészítés után 2006-tól széles körben vezették be Magyarországon is a többciklusú felsőfokú oktatási rendszert, amely a gazdaságtudományi képzési területen is alapvető változásokat indított el.

A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény (Nftv.) hatályos változata szerint:

„[A] felsőoktatási intézmény oktatási alaptevékenysége magában foglalja a felsőoktatási szakképzést, alapképzést, mesterképzést, a doktori képzést és a szakirányú továbbképzést.” (Nftv. 2. paragrafus 3. bekezdése.)

A felsőoktatási szakképzésben és szakirányú továbbképzésben nem szerezhető felsőfokú végzettség, csak szakképzettség, amelyet oklevél tanúsít. Az alapképzésben 180, míg mesterképzésben 120 kredit a felsőfokú végzettség (diploma) elnyerésének egyik feltétele. Az indítható szakok körét, képzési és kimeneti követelményeit miniszteri rendelet szabályozza, az intézmények szakalapítási és szakindítási kérelmét a Magyar Akkreditációs Bizottság véleményezi és az Oktatási Hivatal engedélyezi.

Magyarországon az alapképzések többsége 2006-ban indult (néhány informatikai és műszaki képzésnél korábban), míg ezt követően a mesterképzések 2009-től (levelezőn korábban is) kezdődtek meg, de érdemben 2010-től, miután az alapképzésben széles körben kiadták a „bolognai” diplomákat. Az alapképzések általában 6–8 félévig, az általános mesterképzések 4 félévig, a mesterképzéshez sorolt osztatlan képzések (például orvosi, gyógyszerész-, jogász-) 10–12 félévig, a felsőoktatási szakképzések 4 félévig, míg a szakirányú továbbképzések 2–4 félévig tartanak (a doktori képzéssel ebben a tanulmányban nem foglalkozunk). A hazai szabályozás szerint felsőoktatási szakképzést és alapképzést nappali, levelezős, esti és távoktatás keretében egyaránt lehet folytatni, mester- és osztatlan képzést nappali, esti és levelező tagozatokon, míg szakirányú továbbképzést csak levelezős formában.

A hazai felsőoktatás intézményrendszere is átalakult, a többször módosított Nftv. (9. paragrafus 3. bekezdése) 2016-tól háromféle típust különít el:

– *Egyetem*: legalább nyolc alapképzési és hat mesterképzési szakon jogosult képzésre, valamint doktori képzésre és doktori fokozat odaítélésére. Munkaviszony, illetve közalkalmazotti jogviszony keretében foglalkoztatott oktatóinak, kutatóinak legalább hatvan százaléka tudományos fokozattal rendelkezik, képzéseit képes idegen nyelven folytatni az általa indított szakok egy részén.

– *Alkalmazott tudományok egyeteme*: legalább négy alapképzési szakon és két mesterképzési szakon jogosult képzésre, legalább két szakon duális képzést folytat. Munkaviszony, illetve közalkalmazotti jogviszony keretében foglalkoztatott oktatóinak, kutatóinak legalább negyvenöt százaléka tudományos fokozattal rendelkezik, képzéseit képes idegen nyelven folytatni az általa indított szakok egy részén.

– *Főiskola*: munkaviszony, illetve közalkalmazotti jogviszony keretében foglalkoztatott oktatóinak, kutatóinak legalább harmada tudományos fokozattal rendelkezik.

Magyarországon 2020 őszén 64 államilag elismert felsőoktatási intézmény létezett: 19 állami, 21 egyházi és 24 egyéb alapítványi intézmény. Közülük 32 folytat gazdaságtudományi képzést is, a 2021-es felvételi tájékoztató szerint 40 városban mint képzőhelyen (*Függelék F1. táblázat*)²:

² A továbbiakban az intézményeknek a *Függelék F1. táblázatában* szereplő rövidítését használjuk.

- 17 egyetem: a 15 állami egyetemből tízben van gazdaságtudományi képzés, a 14 nem államiból hétben (köztük 2021 előtt fenntartóváltáson átesett: BCE, ME, SOE, SZE),
- 10 alkalmazott tudományok egyeteme (szakegyetem):³ mind a négy állami és hat nem állami intézményben (köztük a 2021 előtt fenntartóváltáson átesett NJE-n) létezik gazdaságtudományi képzés és
- 5 főiskola: az egyetlen államiban, míg a 24 nem államiból négyben működik gazdaságtudományi képzés.

A gazdaságtudományi képzések a többciklusú rendszerre történt áttérést követően továbbra is népszerűek maradtak. Az alapképzéseknél 2006 és 2011 között 16-17 ezer főt vettek fel évente, ez a szám 2012-ben leesett kétharmadára, ezt követően 10-11 ezer fő között mozgott, részarányuk az összes alapképzést tekintve 2020-ban 24 százalékot ért el. Felsőoktatási szakképzésre is jelentős számú hallgató kerül, évente 4-5 ezer fő, az összes hallgató kétharmada gazdaságtudományi szakokra jár, ezek a hallgatók az alapképzés egyféle potenciális bázisát is jelentik. A közgazdasági mesterképzésekre felvettek létszáma viszonylag stabilnak tekinthető, négyezer fő körül ingadozik, részarányuk 20-22 százalék. Osztatlan képzés (ötéves) gazdaságtudományi képzési területen csak 2017-től indult, gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés szakon, egyetlen intézményben és csak nappali tagozaton (BCE), ahol 2020-ban 61 főt vettek fel.

A tanulás eredményes befejezése után kiadott, felsőfokú végzettséget igazoló oklevelek száma az összes képzést tekintve 1990–1994 között évente 24-25 ezer volt, amely fokozatosan emelkedve 2005-ben 57 ezret ért el, onnan csökkent le kisebb ingadozásokkal a 2017 után megfigyelhető 50 ezerre. Meg kell jegyeznünk, hogy egy hallgató ötévi tanulás után két oklevelet kaphat, az elsőt az alap-, a másodikat pedig a mesterképzést befejezve. A kiadott oklevelek száma jóval alacsonyabb, mint amennyi várható lenne a felvettek számát tekintve. Például a 2009 és 2011 között felvett hallgatók adatai szerint gazdaságtudományi alapképzéseknél 52–54 százalékos a sikeres befejezés, 34–36 százalékos a lemorzsolódás, 9–10 százalékos a kilépés, míg néhányan még folytatják tanulmányaikat (*Demcsákné Ódor–Huszárik* [2020] 47. o.). Ez az arány jelentősen javulhat, mivel 2020-ban nyelvvizsga-követelmény nélkül is lehetett kérvenyezni a beragadt diplomák kiadását.

A lemorzsolódás összefügg a hallgatók nagyarányú munkavállalásával is. Az Európai Bizottság jelentése szerint a felsőoktatás egészét tekintve

„a hallgatók több mint negyede legalább egy évre megszakítja tanulmányait munkavégzéssel kapcsolatos okokból. A magyar hallgatók több mint egyharmada egész évben, így a vizsgaidőszakokban és az oktatási szünetekben is dolgozik (*Eurostudent* [2018]). A fizetett állással rendelkező hallgatók átlagosan heti 35 órát dolgoznak, és e munkáknak csak a fele kapcsolódik szorosan a tanulmányaikhoz.” (*EU* [2018] 9. o.)

³ Az alkalmazott tudományok egyeteme elnevezés helyett a továbbiakban a rövidebb szakegyetemet használjuk.

A hallgatói létszám 1990 utáni jelentős növekedése komoly kihívások elé állította a felsőoktatási intézményeket, mivel sem a személyi, sem az anyagi feltételek nem követték ezt a bővülést. Például az oktatók létszáma 1990-ben 17,3 ezer fő volt, amely 2004-ig fokozatosan 23,8 ezer főre nőtt, ezt követően kissé lecsökkent, 2012-ben 20,6 ezer főre, majd 2016 után stabilizálódott 22-23 ezer fő között, közülük 15 ezer főállású oktatóval (KSH Stadat 23.1.1.20. tábla). A hallgatói létszám 1990-hez képest még nappali tagozaton is több mint két és félszeresére nőtt (a külföldi hallgatókat is beleértve), s ettől nagyon elmaradt az oktatói létszámok növekedése.

A hallgatói létszámban bekövetkezett változásokat azonban nem követték a költségvetés felsőoktatási kiadásai, amelyek a GDP-hez viszonyítva a 2001-es 1,05 százalékról 2005-ben – a maximális hallgatói létszám évében – 1,01 százalékra csökkentek, majd 2011-ben tovább mérséklődtek 0,95 százalékra, és 2013-tól évente 0,80 százalék körül mozognak (KSH Stadat 23.1.1.2. tábla). Az önköltséges képzések viszonylag magas aránya és a továbbtanulás egyéb kiadásainak növekedése arra vezetett, hogy nemzetközi összehasonlításban Magyarországon

„a felsőoktatásban való részvétel támogatásához igénybe vett magánforrások aránya a harmadik legmagasabb az Unióban” (EU [2018] 9. o.).

A költségvetési és a magánforrások együtt 2019-ben a GDP 1,1 százalékát tették ki, ami közel van az 1,2 százalékos EU-átlaghoz (OECD [2020]). A 2000-es évek elején az állami és a magánszféra együttes részvételét (*public-private partnership, PPP*) javasolták a szűkös felsőoktatási források enyhítésére – egyetemi kollégiumok, oktatási épületek, irodák építésére és fenntartására –, amelynek fedezetét a tervek szerint főleg a hallgatók költségtérítése nyújtotta volna. A tandíjról szóló 2008-as népszavazás következményei – a zömében költségtérítéses részidős hallgatói létszám visszaesése – azonban ezeket az elképzeléseket ellehetetlenítette, több intézmény anyagilag nehéz helyzetbe került, és emiatt összevonások történtek.⁴

A felsőoktatás jelentős bővülése ellenére a hallgatók aránya az össznépességhez viszonyítva 2018-ban Magyarországon 2,9 százalék, az EU átlaga 3,9 százalék, a 28 tagállam közül csak Románia, Szlovákia és Luxemburg aránya alacsonyabb (KSH Stadat 23.1.3.1. tábla). Az EU-ban 2019-ben a munkavállalási korúak, azaz a 25–64 évesek közül 11,3 százalék tanult a felsőoktatásban (a skandináv államokban 25–30 százalék), Magyarországon mindössze 5,8 százalék (Eurostat [SDG_04_60]). Ezzel az aránnyal Magyarország jelentősen elmarad Észtországtól (20,2 százalék), Szlovéniától (11,2 százalék) és Csehországtól (8,1 százalék), de megelőzi például Lengyelországot (4,8 százalék) vagy Szlovákiát (3,6 százalék). Úgy tűnik, hogy a továbbképzések, az élethosszig tartó tanulás Magyarországon kevésbé elfogadott, amit jelez a részidős képzések korábban bemutatott jelentős visszaesése is. Sem a munkaadók, sem a munkavállalók nem preferálják a továbbképzéseket, átképzéseket, legalábbis nem a hazai felsőoktatási intézményekben. A hallgatói létszám emelkedése következtében megnőtt a diplomások aránya, az Európa 2020-célkitűzések között is az szerepel, hogy 30–34 évesek 40 százaléka rendelkezzen felsőfokú oklevéllel (ISCED 5–8. szint).

⁴ Később az állami költségvetés a felsőoktatási PPP-konstrukciók többségét kiváltotta.

Magyarországon is jelentős a növekedés, amíg 2000-ben a 30–34 évesek 14,8 százaléka volt diplomás, addig 2020-ban már 33,2 százaléka – az EU27 átlaga 40,9 százalék (Eurostat [T2020_41]) –, de csak két országban kisebb ez az arány, Olaszországban (27,8 százalék) és Romániában (26,4 százalék).

Három évtized alatt a hazai felsőoktatási intézmények hallgatóinak létszáma egy jelentős felfutást követően mérséklődött, és elsősorban a külföldi hallgatóknak tudható be, hogy nem nagyobb mértékben. Napjainkban csak mintegy kétszer annyi magyar állampolgár tanul hazai felsőoktatási intézmények nappali tagozatain, mint 1990-ben. Részidősöknél is alig haladja meg a korábbi létszám kétszeresét, ami azt is jelzi, hogy az élethosszig tartó tanulás még nem nyert teret. A létszám alakulását alapvetően befolyásolta a demográfiai folyamat, 2000 és 2010 között évente körülbelül 90 ezer fő érettségizett, majd fokozatosan lecsökkent a számuk 67-68 ezer főre. Természetesen a jelentkezésekre hat a középiskolákban szerezhető tudás színvonala, az át- és továbbképzési hajlandóság, a tandíjjal kapcsolatos viták, az oktatáspolitikai döntések, az élethosszig tartó tanulás motivációja, a külföldi továbbtanulási lehetőségek, az alacsony társadalmi mobilitás stb. is. A közgazdasági képzések népszerűsége töretlen, a felvett hallgatók negyede ezekre a szakokra kerül be.

A gazdaságtudományi alapképzés

A tanulmány írásakor hatályban levő, a képzési és kimeneti követelményeket megfogalmazó, legutóbb 2020 decemberében módosuló 18/2016. (VIII. 5.) EMMI-rendeletben gazdaságtudományok képzési területen nyolc alapképzési szak található (1. táblázat). A többciklusú képzési rendszer 2006-os bevezetésekor az alapszakokat két csoportba, közgazdaságtani és üzleti (gazdálkodástani) típusokba sorolták. Elemzésünkben az üzleti szakoktató képzéseket nem vesszük figyelembe, véleményem szerint nem alap-, hanem inkább mesterszakosnak kellene lenniük.

Kezdetben három közgazdaságtani alapszak szerepelt: alkalmazott közgazdaságtan, gazdaságelemzés és közszolgálati. Mindhárom alapszakot több egyetem meghirdette, például az alkalmazott közgazdaságtan alapszak 2017-ben még öt egyetemen (BCE, BMGE, ELTE, PE, PTE) indult, mára csak a BCE-n maradt fenn. A gazdaságelemzés nappali tagozaton a BCE-n, levelező tagozaton a SZIE-n (2009 és 2012 között) indult, 2014-től gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés néven futott (csak a BCE-n indult), amely 2017-ben osztatlan képzéssé vált, de az alapszak is feltámadt 2021-től mint közgazdasági adatelemzés (a tanulmány lezárásakor még nem hirdette meg egyetlen intézmény sem). A közszolgálati alapszak is megszűnt 2013 után (korábban több intézmény indította, például BCE, BGE, DE, KRF, METU, SOE, SZE), főleg a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) megszerveződése miatt. Tehát napjainkra csak egyetlen közgazdaságtani alapszak maradt talpon, egyetlen egyetemen (a BCE-n nappali tagozaton), ennek következtében 2020-ban a gazdaságtudományi alapképzésre felvett hallgatók 99 százaléka üzleti alapképzésre került. Tehát egyértelműen látszik, hogy Magyarországon lényegében csak üzleti típusú (*business school*) alapképzések vannak (Barakonyi [2009]).

1. táblázat

A gazdaságtudományi alapszakok és a felsőoktatási szakképzés fő jellemzői

Alapszakok	2021-ben meghirdetett intézmények száma*	Félévek száma	Kreditek száma	Felvett hallgatók száma 2020-ban		
				összes	összesből nappalis	összesből államilag finanszírozott
Alkalmazott közgazdaságtan**	1 (1)	6	180	110	110	105
Közgazdasági adatelemzés	–	6	180	–	–	–
Emberi erőforrások	11 (0)	7	180+30	738	435	243
Gazdálkodási és menedzsment	28 (15)	7	180+30	3 802	2891	1705
Kereskedelem és marketing	14 (4)	7	180+30	2 123	1715	862
Nemzetközi gazdálkodás	15 (6)	8	180+60	1 371	1234	921
Pénzügy és számvitel	17 (4)	7	180+30	1 610	1204	860
Turizmus-vendéglátás	17 (9)	8	180+60	1 521	1347	569
Alapszakok együtt	–	–	–	11 275	8936	5265
Felsőoktatási szakképzés	25 (0)	4	120	4 509	3062	3659

* Zárójelben az idegen nyelven meghirdetettek szerepelnek.

** Matematikából emelt szintű érettségi.

Forrás: Felvi alapján saját számítás.

Az üzleti alapszakok köre a másfél évtized alatt nem változott, mindvégig fennmaradt a hat alapszak, és mindegyiket elindította több intézmény (1. táblázat). Kiemelkedik a szakok közül a gazdálkodási és menedzsment képzés, amelyet 2021-ben 28 intézmény meghirdetett (idegen nyelven is 15), de a többi alapszak is viszonylag sok helyen indul, és mindegyikre elég sok hallgatót tudtak felvenni 2020-ban. Az üzleti alapszakok két csoportba oszthatók a félévek száma és az oklevélhez szükséges nyelvtudás szerint, mindkét szempont fontos a folyamatok érdemi mérlegeléséhez. Megjegyzem, hogy a felvettek száma eltérhet a beiratkozottakétól, utóbbit az októberi jelentésben közlik az intézmények

Az emberi erőforrások, gazdálkodási és menedzsment, kereskedelem és marketing, valamint a pénzügy és számvitel alapszakok hét félévesek, ahol az utolsó félév szakmai gyakorlat (minimum 12 összefüggő hét). Ezekon a szakokon az oklevélhez egy idegen nyelvből államilag elismert középfokú (B2), komplex típusú, a képzési területnek megfelelő szaknyelvi vagy államilag elismert felsőfokú (C1), komplex típusú általános nyelvvizsga vagy ezekkel egyenértékű érettségi bizonyítvány vagy oklevél szükséges.

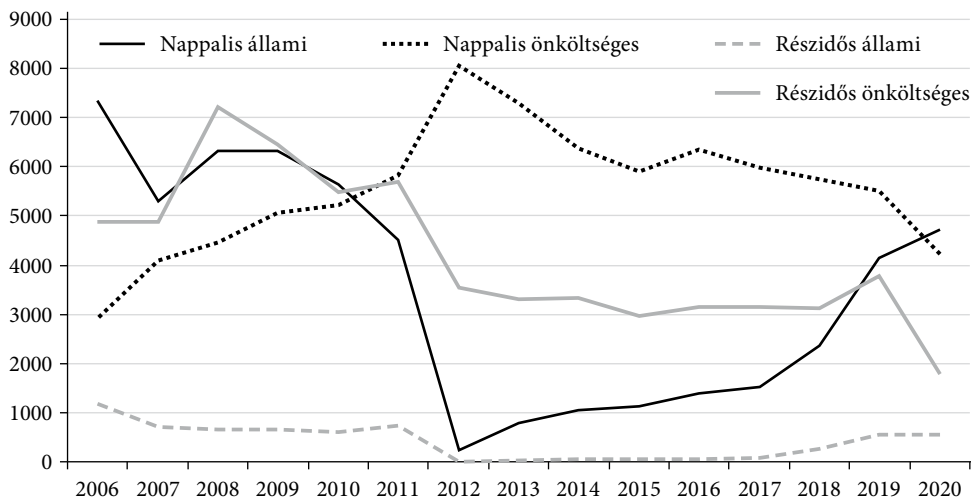
A nemzetközi gazdálkodás és a turizmus-vendéglátás alapszakok nyolc félévesek, és jellegükből adódóan nyelvigényesek: két idegen nyelvből államilag elismert középfokú (B2), komplex típusú, a képzési területnek megfelelő szaknyelvi nyelvvizsga vagy ezekkel egyenértékű érettségi bizonyítvány vagy oklevél szükséges, amelyek közül az egyik nyelvvizsga államilag elismert felsőfokú (C1), komplex típusú általános nyelvvizsgával

kiváltható. Turizmus-vendéglátás alapszakon két félév a szakmai gyakorlat, amely turizmus, illetve vendéglátás tevékenységet folytató gazdálkodó szervezetnél vagy a felsőoktatási intézmény tantertermében vagy tanszállodájában is elvégezhető, valamint egy félév lehet a magyar és külföldi felsőoktatási intézmény közötti megállapodás keretében szervezett, gyakorlatorientált külföldi részképzés. A nemzetközi gazdálkodás alapszakon a szakmai gyakorlat egy félév, de további követelmény legalább egy félév külföldön szerzett tapasztalat vagy nemzetközi környezetben megszerzett gyakorlat.

A gazdaságtudományi alapképzéseknél a finanszírozásban alapvető változások figyelhetők meg (2. ábra). A költségterítéses hallgatók aránya 2007 és 2011 között 60–70 százalék között mozgott, azaz körülbelül kétharmadot tett ki, nappali tagozaton 40–50 százalékot, míg részdíjs képzésben 80–90 százalékot. Majd 2012-ben történt egy radikális lépés a kormány január 4-i döntése alapján: a gazdaságtudományi alapképzések nappali tagozatára szinte csak önköltséges (azaz tandíjas) hallgatók kerülhettek be: a 2011-es államilag finanszírozott 4900 helyett 250 fő (hasonlóan lecsökkentették a jogász- és egyes társadalomtudományi képzések felvételi keretszámait is). A döntés előzménye, hogy a 2008-as népszavazáson eldőlt, az államilag támogatott felsőfokú tanulmányokat folytató hallgatóknak nem kell képzési hozzájárulást fizetniük. 2012-ben a felvett hallgatók 98 százaléka önköltséges volt (a költségvetési források csökkentését a felsőoktatásban már a Széll Kálmán-terv is előirányozta), majd ez az arány fokozatosan csökkent, 2017-ben 85 százalékra és 2020-ban 53 százalékra (részdíjs képzésben 77 százalékra, nappalin 47 százalékra), azaz nagyjából visszaállt a 2007–2011 közötti helyzet. Megjegyzem, hogy 2011-ig az egyes intézményekre megállapított oktatási kapacitásszám alapján lett évente megadva, hogy hány főt vehet fel az intézmény államilag finanszírozott helyre (Polónyi [2019]).

2. ábra

A gazdaságtudományi alapképzésre felvett hallgatók száma tagozatok és finanszírozás szerint, 2006–2020 (fő)

Forrás: Felvi alapján saját számítás.

Az említett 2012. január 4-i kormánydöntés hatására a gazdaságtudományi alapképzések nappali tagozatára felvett önköltséges hallgatók száma a 2006-os háromezerről 2012-ben nyolcezer före nőtt, majd fokozatosan csökkenve 2020-ban négyezerre mérséklődött. Nappali tagozaton 2014-től újra be lehetett kerülni nagyobb számban államilag finanszírozott helyre, amennyiben a jelentkező elért egy előre megadott felvételi pontszámot. Például gazdálkodási és menedzsment szakon 2017-ben 440, 2018-ban 428, míg 2019-ben és 2020-ban 400 pontot, illetve pénzügy és számvitel szakon sorrendben 450, 425 és 400 pontot. Az államilag finanszírozott helyekhez szükséges minimális felvételi pontszám csökkenése következtében fokozatosan emelkedett a felvett hallgatók száma, 2020-ban már közel ötezer fő került be ilyen módon nappali tagozatra.

A részdíjs képzésekre 2006-ban hatezer főt vettek fel, 2008-ban nyolcezer főt, majd 2012-ben meredeken lecsökkent ez szám: 2018-ig három-négy ezer között mozgott, de 2019-ben szintén kissé megugrott, részben ennek következtében 2020-ban kétezer före csökkent. Megjegyzem, hogy be lehet kerülni államilag finanszírozott helyekre levelező tagozaton is, azaz munka mellett folytatott képzésben, ami az intézmények bújtatott finanszírozásának tűnik. 2006 és 2011 között államilag finanszírozott helyek magánintézményeknek is jutottak – évente körülbelül 800–900 hely –, de 2012-től csak állami vagy egyházi fenntartásúak kaphattak.

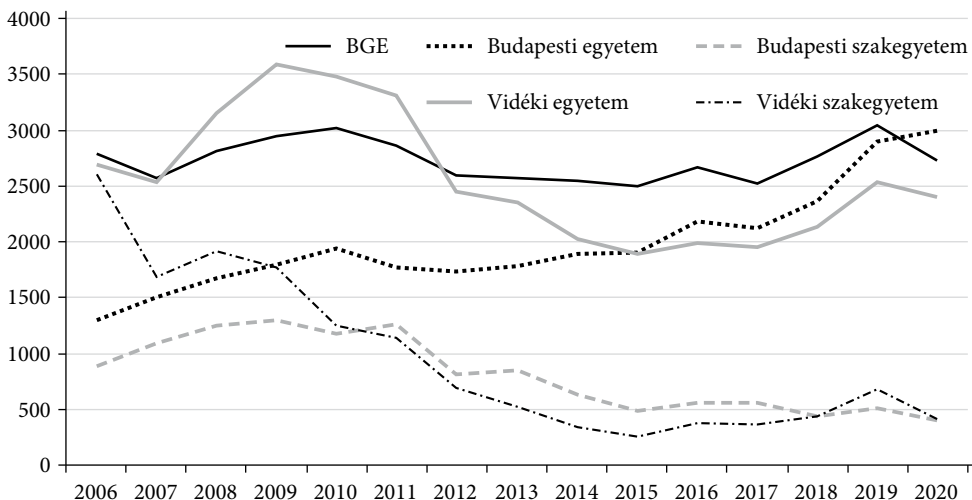
A felvett hallgatók számának tagozatonkénti és finanszírozás szerinti változásai eltérő módon hatottak az intézményekre. Az ezredfordulóra kiépült egy jelentős felsőoktatási kapacitás, amint bemutattuk, 2005-ben 87,3 ezer hallgató vett részt felsőfokú végzettséget nyújtó gazdaságtudományi képzésekben, 2018-ban viszont már csak 39,8 ezer. Az intézmények az oktatási kapacitásokat (termek, oktatók, számítógépek stb.) elsősorban a nappali tagozathoz igazították, mivel a részdíjs (levelező, esti és távoktatás) képzések főleg hétvégeken és kisebb óraszámokban folynak.

A gazdaságtudományi alapképzéseknél a felvett hallgatók létszámának csökkenése, illetve az utóbbi években megfigyelhető stagnálása az intézmények között erőteljes átrendeződést indított el (*Függelék F2. táblázat*). Két intézmény kiemelkedik, az egyik a BGE, amely mindvégig megőrizte, sőt növelte az alapképzésben betöltött domináns szerepét, 2006 és 2011 között az összes tagozaton a hallgatók 22-24 százalékát vette fel, 2013-tól már 29-30 százalékát, nappali tagozatra pedig a 2006-os 27 százalékos arány megnövekedett 31-33 százalékra, sőt 2015-ben 36 százalékra. A másik a BCE, amely szintén képes volt részesedését növelni, az összes hallgató esetében 7-8 százalékról 13-14 százalékra, míg nappali tagozaton 9-10 százalékról 15-17 százalékra.

Az intézmények közötti átrendeződés jól kirajzolódik a nappali tagozatra felvett hallgatók számának alakulását tekintve (*3. ábra*). A 29 érintett intézményből a BGE kiemelkedik, a többi a típusa (egyetem, szakegyetem és főiskola) és székhelye szerint érdemes megkülönböztetni, utóbbi a fővárosban vagy egy másik városban található (*Függelék F1. táblázat*). A fővárosban öt egyetemnek és hét szakegyetemnek (köztük a BGE-nek), míg vidéken kilenc egyetemnek és nyolc szakegyetemnek található a székhelye (az egyszerűség kedvéért a szakegyetemekhez soroljuk a főiskolákat is), de székhelyen kívüli képzőhelyeik több városban is működhetnek.

3. ábra

A gazdaságtudományi alapképzésben nappali tagozatra felvett hallgatók száma az intézmények típusa szerint, 2006–2020 (fő)

Forrás: Felvi alapján saját számítás.

A BGE nappali tagozatára felvett hallgatók létszáma viszonylag stabil, évente 2500 és 3000 fő között mozog, míg a fővárosi egyetemeké kétszeresére nőtt, 2020-ban elérte a 3000 főt. A vidéki egyetemeké egy felfutást követően visszaesett, majd 2018-tól újra növekedésnek indulva érte el a 2006. évi 2500 fős létszámot. Jelentős visszaesés figyelhető meg a vidéki szakegyetemeknél, ahol 2500 főről 500 főre csökkent a felvettek létszáma (sőt 2015-ben 250 főre), továbbá a fővárosi szakegyetemeknél (a BGE nélkül számolva), ahol az utóbbi években szintén átlagosan 500 főt tudtak felvenni. Érzékelhető, hogy a BGE mellett az egyetemek a nyertesei az átrendeződésnek, míg a többi szakegyetem és a főiskolák inkább a vesztesei, utóbbiak közül több (DUE, EJF, GDF, GFE, TPF, WSÜF) alig tudott felvenni néhány főt (Függelék F2. és F3. táblázat), ezáltal bizonytalanná vált a közgazdasági alapképzésük fenntarthatósága.

Az adatok alapján azonban az alapképzést is végző 14 egyetemből sem tudta egyik megerősíteni pozícióját: stabilizálta helyzetét három fővárosi (BCE, BMGE, ELTE) és öt vidéki székhelyű (DE, ME, PTE, SZE, SZTE) egyetem, a továbbiak stagnálnak vagy visszaszorulnak (például KE, SOE). Ennek a nyolc egyetemnek és a BGE-nek, azaz együtt kilenc intézménynek az összes hallgatót tekintve a részesedése a kezdeti 48 százalékról 79 százalékra nőtt, sőt 2020-ban 84 százalék volt, míg nappali tagozaton 58 százalékról 80 százalékra emelkedett (a nappali tagozatos állami finanszírozottaknál 52 százalékról 94 százalékra). Látványos 2018-tól az ELTE felemelkedése, 2020-ban már a BGE és BCE mögött a harmadik helyre ért fel.

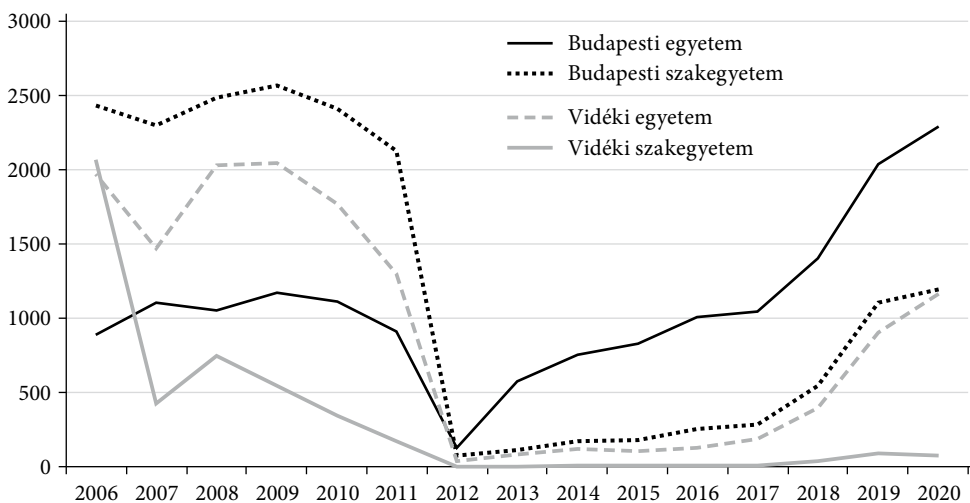
Az adatokból látható, hogy 2020-ban a további húsz intézménybe a hallgatók negyede-ötöde került, azaz jelentős intézményi koncentráció figyelhető meg. Megjegyzem, hogy a kilenc kiemelt intézmény között csak két korábbi főiskola található, a BGE és a győri egyetem (SZE, felemelkedését lásd Fekete-Rechnitzer [2019]), a többi hét már

korábban is többkarú egyetemenként működött, a főiskolák (kivéve a METU-t) és a kisebb egyetemek nem tudták érdemben megerősíteni közgazdasági képzésüket.

A gazdaságtudományi alapképzést végző intézmények közötti átrendeződést a nappali tagozatra felvett, államilag finanszírozott hallgatók létszáma alapvetően befolyásolta (4. ábra). Már 2007-ben is csökkent 2,8 ezer fővel a felvehető létszám, de ez a csökkenés főleg a vidéki intézményeket érintette, a jobb alkupozícióval és lobbierővel bíró fővárosiakat kevésbé, sőt a fővárosi egyetemeken még nőtt is a létszám. Látványosan, mintegy negyedére visszaesett a vidéki szakegyetemekre és főiskolákra felvehető hallgatók száma (például KRF, SZF, Edutus). A 2012-től bevezetett, minimális felvételi pontszámhoz kötött új felvételi rendszer egyértelműen a fővárosi egyetemeknek, főleg a BCE-nek kedvezett, a többi intézmény a minimális felvételi pontszámok mérséklésekor, 2017 után tudott csak hallgatókat felvenni állami ösztöndíjas helyekre. Úgy vélem, hogy a 2012-es döntés és az azt követő felvételi rendszer nemcsak bizonytalanságot szült, de a mesterképzésre és az intézmények közötti átrendeződésre is kihatott, amire majd még kitérünk.

4. ábra

A gazdaságtudományi alapképzésben nappali tagozatra felvett, államilag finanszírozott hallgatók száma az intézmények típusa szerint, 2006–2020 (fő)

Forrás: Felvi alapján saját számítás.

2020-ban 28 intézmény vett fel gazdaságtudományi nappali tagozatos képzésre hallgatókat (a GDF csak részidős képzésre) (Függelék F3. táblázat). Csupán a BCE hirdette meg mind a hét alapszakot, négy intézmény hat alapszakot (BGE, ME, METU, PE), míg a többiek ennél kevesebbet, négy intézmény csak egy-egy szakot (DUE, EJF, IBS, NYE). A kiemelt kilenc intézményben az alapszakok többségét meghirdették, általában elegendő számban fel is tudtak venni hallgatókat (a turizmus-vendéglátás alapszakot az ELTE a szombathelyi képzőhelyén szervezi). Azoknál az intézményeknél igen kérdéses mind a képzés minősége, mind

a finanszírozhatósága, ahol nappali tagozaton az alapszakonként felvett hallgatók száma nem éri el a 40-50 főt, főleg úgy, hogy a képzést több vidéki városban lévő képzőhelyeiken szervezik, sőt magyar és idegen nyelven is.

A gazdaságtudományi alapképzésre felvettek számát érdemben befolyásolta, amikor 2013-tól a felsőoktatási szakképzés felváltotta a korábbi felsőfokú szakképzést, 2020-ban 25 intézmény indította (lásd 1. táblázat). Négy olyan szakra lehet bekerülni (gazdálkodási és menedzsment, kereskedelem és marketing, pénzügy és számvitel, turizmus-vendéglátás), amelyről tovább lehet menni a megfelelő alapképzésbe, mivel minimum 30, maximum 90 kreditet el lehet fogadtatni. Fontos, hogy gazdálkodási és menedzsment, valamint kereskedelem és marketing szakon a sikeres végzéshez elegendő egyetlen alapfokú nyelvvizsga, a másik két szakon pedig egyetlen középfokú szaknyelvi vizsga. Meg kell jegyezni, hogy felsőoktatási szakképzés nemcsak a felsőfokú oktatási intézményekben, hanem a velük megállapodást kötő középiskolákban, szakképző intézményekben mint egyéb képzési helyszíneken is végezhető.

Az is lényeges, hogy a felsőoktatási szakképzésben államilag finanszírozott helyre viszonylag könnyű bekerülni, évente a felvett hallgatók körülbelül 80 százaléka államilag finanszírozott, például 2020-ban a 4509 hallgatóból 3659 (közülük 1007 fő levelezőre jár) (Függelék F2. táblázat). Jelentős létszámról van szó, az alapszakos hallgatókhoz viszonyítva 35-40 százalékról. Sőt 2013-2017 között két és félszer többen kerültek be felsőoktatási szakképzésben államilag finanszírozott helyre, mint alapképzésben, csak 2019-től változott meg a helyzet. Valószínűleg több fiatal döntött úgy, hogy az önköltséges alapképzés helyett inkább a lakhelyén levő intézményben jár államilag finanszírozott felsőoktatási szakképzésre, ha mégis tovább tanul alapképzésben, akkor a kreditek elfogadtatása után már csak négy-öt félévig kell önköltséget fizetnie.

A hazai felsőoktatás elmúlt másfél évtizedes működése alatt igen sok és szerteágazó problémakör figyelhető meg a finanszírozástól a gazdálkodási megkötöttségeken át a kancellári rendszerig. A gazdaságtudományi alapképzésnél is több probléma felszínre került, amelyek közül négyet emelek ki: a felvételi tárgyak körét, a felkészült oktatók szükségességét, a túl speciális szakokat és a szakmai gyakorlatok szervezését. A hazai közgazdasági felsőoktatás további, a mesterképzéseket is érintő vagy egyéb lényegesnek tartott kérdéseire később térek ki.

1. A *felvételi tárgyak köre* napjainkban igen széles, az érettségi tárgyak mint az üzleti alapszakok felvételi tárgyai között nagy a választási lehetőség, a következő nyolc tantárgy közül kell kettőt kiválasztani (emelt vagy középszintű érettségit téve): földrajz, gazdasági ismeretek, informatika, matematika, történelem, ágazati szakmai érettségi vizsgatárgy (üzleti, közgazdasági), idegen nyelv, szakmai előkészítő vizsgatárgy (szintén üzleti, közgazdasági, informatikai). A felvételizők megpróbálják maximalizálni várható pontjaik összegét, emiatt igen sokan nem a nehéznek tartott matematikára koncentrálnak, hanem egyik tárgyak például az idegen nyelv (amely a diplomához amúgy is szükséges), míg a másik a történelem (vagy a földrajz). Az üzleti szakok felvételi rendszerétől eltér az alkalmazott közgazdaságtan alapszak, ahol az egyik tárgy kötelezően az emelt szintű matematikaérettségi. Mivel üzleti alapszakon a minimális felvételi pontszám 280, emiatt szinte bárki bekerülhet önköltséges képzésre, aki kettessel átmegy a matematikaérettségien, legfeljebb nem az első helyen

megadott intézménybe. Amikor azonban a képzési és kimeneti követelményekben kötelezően előírt statisztika, számvitel, pénzügy, mikroökonómia stb. tárgyaknál szembesülnek „számolási” és absztrakciós készségeik hiányosságaival, sokan feladják tanulmányaikat. A matematikát újra kötelező felvételi tárgyként kellene megadni az üzleti alapszakoknál, általában külföldön is előírják (*Kánnai és szerzőtársai* [2010]), esetleg turizmus-vendéglátás szakon lehetne ettől eltérni. Alacsonyabb lenne ugyan az átlagos felvételi pontszám, de a lemorzsolódás is mérséklődne, megkímélve sok fiatal és szüleit a csalódástól és komoly anyagi kiadásoktól, továbbá az oktatókat is a felesleges terheléstől. Meg kell jegyezni, hogy 2012-től az állami ösztöndíjas helyhez szükség volt felvételi többletpontokra, amit főleg a módosabb szülők emelt érettségit tevő, nyelvvizsgákkal rendelkező, általában külön nyelvvóra és korrepetálásra járó gyerekei értek el, míg a tehetséges, de szegényebb családokból jövőek inkább az államilag finanszírozott műszaki, informatikai, agrár- stb. helyekre jelentkeztek.

2. Az *oktatói kapacitás szűkössége és felkészültségének hiányosságai* az 1990-es években – a közgazdasági képzések hallgatói létszámának rohamos növekedésekor – azonnal nyilvánvalóvá váltak. Az állami intézményekben az oktatói státusok létszámkorlátozása miatt óraadókkal, másodállásokkal, doktoranduszokkal stb. próbálták a helyzetet kezelni, továbbá igen nagy létszámú szemináriumi csoportokat szerveztek (nemritkán 40–60 fővel). A hallgatói létszám csökkenését követően, 2012-től valamelyest változott a helyzet, de továbbra is nagy a lemorzsolódás (amint már volt arról szó, az alapképzésnél a sikeres befejezés körülbelül 52–54 százalékos), amit több tényező befolyásol. Az egyik, hogy a legtöbb intézményben sem az előadások, sem a szemináriumok látogatása nem kötelező, még nappali tagozaton sem, ezért a kevésbé motivált hallgatók a foglalkozásokat szelektíven látogatják, ami visszaüt a számonkérés során. Az oktatók is beletörődtek, hogy a hallgatók nem vesznek részt az órákon, a hallgatók pedig elfogadták, hogy a másodállásokkal, egyéb megbízásokkal terhelt oktatók sem készülnek fel a legfrissebb ismeretekből. Ezért kötelezővé kellene tenni a szemináriumok látogatását. Természetesen ehhez az is kell, hogy kevesebb tárgy legyen, a kisebb létszámú hallgatói szemináriumokra az oktatók is felkészüljenek, továbbá a foglalkozás a hallgatók intenzív részvételével és „élményoktatással” társuljon. Több egyetemen vizsgaidőszakban mindegyik tárgyból hetente kell vizsgalehetőséget adni, ami az oktatókat nagyon leterheli, a hallgatók egy része „próba–szerencse” alapon vizsgáztat, ha többször nem sikerül, akkor legfeljebb majd felveszi a tárgyat a következő félévben.

Továbbá az oktatók jelentős része a régi beidegződések alapján tart előadásokat és vezet nagy létszámú szemináriumokat, ismeretek közlésére törekszenek képességfejlesztés helyett, holott sok hallgatónak a felkészültsége és képességei nem elegendők az előadásokon elhangzottak befogadásához (a döntő többségben önköltséges hallgató jó vagy közepes tanuló volt középiskolában). Ráadásul a „tömegesedő” alapképzésben részt vevő közgazdász oktatók közül kevésnek van pedagógiai érzéke vagy végzettsége, kiválasztásuknál a tudományos teljesítmény áll előtérben (*Sasvári és szerzőtársai* [2021]). Az intézmények szűkös forrásai és oktatói kapacitása sem teszi lehetővé a hatékony felzárkóztatást, a személyre szabott odafigyelést (*tutor, supervisor*), holott a középiskolából frissen kikerülők jelentős részének szüksége lenne rá. Sok

hallgatónak a középiskolai „magolásról” nehéz átállni az összefüggések megértésére, a lényeg kiemelésére, önálló vélemény kialakítására.

A gazdaságtudományi képzésben robbanásszerűen megnőtt hallgatói létszámot nem követte az oktatók létszámának emelkedése, főleg a tudományos fokozattal (PhD) rendelkezők hiányoztak. Amíg a korábbi közgazdászkarokon (BCE, PTE, ME) már kialakult a tudományos minősítettek köre, addig a főiskolákon és az újonnan alakuló képzőhelyeken kevesen voltak. Létrejötték ugyan doktori iskolák – ez egyetemi karrá válás egyik alapfeltétele volt –, de az ezekből az iskolákból kikerülőkhöz kevesen maradtak a felsőoktatásban, részben a bérek, részben a megterhelő oktatás, a túlzott óraszámok miatt (Lengyel [2015]). Jellemzőnek tekinthető, hogy – a 2018. évi adatok alapján – az adjunktusok többsége saját egyetemén végzett mesterszakon, és ott is doktorált, külföldről szinte senki sem tért vissza. Csak remélni lehet, hogy ez a belterjesség nem vezet kontraszelekciónak, de minden bizonnyal megnehezíti a legjobb hazai és nemzetközi oktatási és oktatásmódszertani gyakorlatok elterjedését.

A doktori iskolákkal nem rendelkező intézmények (szakegyetemek, főiskolák) pedig szinte megoldhatatlan problémákkal szembesültek, ugyanis alig lehet felvenni a doktori képzésekből kikerülő, tudományosan felkészített fiatalokat, ezért az egyetemekről próbálták átcsábítani oktatókat, és a meglévő kollégákat próbálták rávenni a tudományos fokozat megszerzésére, vagy „névleg” alkalmazták külső intézmények minősített munkatársait. A felsőoktatási intézmények magukra lettek hagyva, oldják meg, ahogy tudják a sokszorosára nőtt hallgatói létszám miatti oktatói problémáikat, holott egy országos doktoriösztöndíj-program (például kutatóintézeti témavezetőket bevonva) és egy pedagógiai, oktatásmódszertani program jóval hatékonyabb lehetett volna.

3. Az üzleti alapszakok túl speciálisak, lényegében a BGE karainak (jogelőd főiskoláinak) képzési portfóliója él tovább. Bár elvileg lehetséges a menet közbeni szakváltás, de a gyakorlatban ritka, emiatt a bolognai rendszer egyik fő előnye nem képes érvényesülni, marad a lineáris elv, ha bekerül egy hallgató valamelyik szakra, akkor három-négy év múlva ezt a diplomát kapja, vagy abbahagyja a képzést. Mivel a hat működő üzleti alapszak első négy félévében minimális eltérésekkel ugyanazon alapozó és módszertani tárgyak szerepelnek (a képzési és kimeneti követelmények szerint is), ezért az intézmények jelentős részében összevont előadások vannak, együtt a különböző alapszakok hallgatóinak. Az alapszakok szerinti érdemi elkülönülés az ötödik félévtől kezdődik, de általában ezt követően is jelentős az átfedés a különböző szakok között (például a kötelezően választható tárgyak esetében). A túlzott specializáció – a hat üzleti alapszak – azért okoz gondot, mert az érettségizők többségének 18 évesen még csak felületes ismeretei vannak például az emberi erőforrások vagy a gazdálkodási és menedzsment alapszak lényegéről és az elhelyezkedési lehetőségekről.

Pozitív példát mutat a BCE 2021-ben meghirdetett integrált alapszakja,⁵ mivel a gazdálkodási és menedzsment alapszakba beolvasztják a kereskedelem és marketing, turizmus-vendéglátás (ezen belül a rendezvényszervezés) és emberi erőforrások alapszakokat, az ötödik és hatodik félévben meghirdetve az ezekhez a szakokhoz is illeszkedő

⁵ <https://www.uni-corvinus.hu/fooldal/kepzes/ba-bsc/#gazdalkodasi-es-menedzsment>.

különbféle specializációkat. Elegendőnek tűnik két üzleti alapszak, a gazdálkodási és menedzsment, továbbá a pénzügy-számvitel, egységesen hat félévvel, az ötödik félévtől pedig az intézmény rugalmasan szervezhessen specializációkat a munkaerőpiaci igények szerint, és adhasson diplomákhoz betétlapokat, amelyekben megjelenítik ezeket a specializációkat. Meg kell jegyezni, hogy a nemzetközi gyakorlat igen eltérő (több helyen például nyolc féléves az alapképzés, és két féléves a mesterképzés), nem könnyű adaptálni a sikeres példákat egy közepesen fejlett, duális gazdasági szerkezetű és ebből adódóan duális munkaerő-piacú ország számára (Szelényi [2015]).

4. Az üzleti alapszakoknál kötelező egy félévnyi, lényegében három hónapos *össze-függő szakmai gyakorlat*, általában a hetedik félévben, amely időszakban a szakdolgozatot is meg kell írni (30 kredit, amiből 10 kredit a szakdolgozat megírása). Úgy vélem, hogy az alapszakok többségén – például – a gazdálkodási és menedzsment szakosok nagyon eltérő tevékenységet végző vállalatoknál tudnak szakmai gyakorlatra menni, emiatt alig jelent későbbi pályájuk során előnyt, ha egyetlen speciális vállalat konkrét működését megismerik. Amíg néhány multinacionális vállalatnál valóban élenjáró gyakorlati ismeretekre lehet szert tenni, azaz érdemi segítséget lehet kapni az elhelyezkedéshez, addig a hazai piacon „naponta túlélő”, kisebb magyar cégeknél erre minimális az esély, hiszen ők sem versenyképesek nemzetközileg. Talán egyedül a turizmus-vendéglátás alapszakon van értelme a hosszabb szakmai gyakorlatnak (ott is elegendő egy félév), főleg külföldön, a többi alapszakon elég lenne hat-nyolc hét (nyáron). Meg kell jegyezni, hogy a kötelező szakmai gyakorlat a hasonló hét féléves alapképzésekben eltérő időtartamú, például a gazdaságinformatikuson nyolc hét, a műszaki menedzseren csak hat hét, pedig mindkét szakon a versenyszférának képeznek munkavállalókat. Ráadásul a szakmai gyakorlat után csak záróvizsgázni jön vissza a hallgató, így a gyakorlatban szerzett tapasztalatainak nincs érdemi visszacsatolása a korábban tanult ismeretanyaghoz.

A gazdaságtudományi mesterképzés

A képzési és kimeneti követelményeket tartalmazó, a kézirat leadásakor hatályos EMMI-rendeletben a gazdaságtudományok képzési területen 21 mesterszak található, köztük az ötéves gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés osztatlan képzés, amely 2017-től indítható (2. táblázat). A többciklusú felsőoktatási rendszer bevezetésekor 13 mesterszak létezett, hozzájuk csatlakozott a sportközgazdász szak 2017-ben (az ellátásilánc-menedzsment szak 2016-ig logisztikai menedzsment néven futott). A mesterszakok köre 2020 végén kibővült további 6 szakkal, közülük egyedül a családpolitika és humán szakpolitikák gazdaságtana szakot hirdették meg 2020-ban, de nem vettek fel senkit. Mesterképzésre alapszakos diplomákkal rendelkezők jelentkezhetnek, de nemcsak a gazdaságtudományok képzési területéről, hanem a gazdaságinformatikus, műszaki menedzsment, vidékfejlesztési agrármérnök stb. alapképzésből jövők is. Az EMMI-rendeletben, illetve az intézmények felvételi kiírásaiban szerepel, hogy az intézmény milyen alapszakos diplomákat fogad el teljes kreditértékkel, illetve a kreditátviteli bizottság milyen feltételeket támaszt más diplomák esetében.

2. táblázat

A gazdaságtudományi mesterszakok főbb jellemzői

Mesterszak	2021-ben meghirdetett intézmények száma*	A félévek száma	A kreditek száma	Felvett hallgatók, 2020 (fő)		
				összes	összesből nappalis	összesből államilag finanszírozott
Gazdaság- és pénzügy- matematikai elemzés**	2 (0)	10	300	61	61	59
Közgazdálkodás és közpolitika	2 (1)	4	120	99	65	82
Közgazdasági elemző**	1 (1)	4	120	39	39	37
Nemzetközi gazdaság és gazdálkodás	9 (6)	4	120	184	89	163
Biztosítási és pénzügyi matematika	1 (0)	4	120	21	21	21
Ellátásilánc- menedzsment	5 (2)	4	120	286	98	265
Marketing	10 (4)	4	120	522	257	474
Master of Business Administration (MBA)	3 (3)	4	120	481	26	91
Pénzügy	7 (2)	4	120	488	248	446
Regionális és környezeti gazdaságtan	4 (4)	4	120	141	89	127
Sportközgazdász	2 (0)	4	120	77	48	68
Számvitel	5 (0)	4	120	236	97	214
Turizmusmenedzsment**	6 (5)	4	120	62	30	53
Vállalkozásfejlesztés	8 (3)	4	120	370	204	326
Vezetés és szervezés	11 (7)	4	120	1121	462	974
Családpolitika és humán szakpolitikák gazdaságtana	1 (1)	4	120	0	0	0
<i>Nemzetközi adózás</i>	–	4	120	–	–	–
<i>Agrárközgazdász</i>	–	4	120	–	–	–
<i>Kutatási menedzser</i>	–	2	60	–	–	–
<i>Nemzetközi fejlesztés**</i>	–	4	120	–	–	–
<i>Vállalat-gazdaságtan</i>	–	4	120	–	–	–
Mesterszakok együtt	–	–	–	4188	1834	3400

* Zárójelben az idegen nyelven meghirdetettek szerepelnek.

** Két idegen nyelv ismeretére van szükség az oklevélhez; a dőlten kiemelt szakok 2021-ben még nem lettek meghirdetve.

Forrás: Felvi alapján saját számítás.

A mesterszakok esetében a közgazdaságtani és üzleti típusú elhatárolás kevésbé egyértelmű, de alkalmazható a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) gyakorlata. Eszerint a doktori iskolák létesítésekor⁶ közgazdaság-tudományi doktori iskola alapozható a gazdaságtudományi mesterszakok közül a gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés, a közgazdálkodás és közpolitika, a közgazdasági elemző, valamint a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás szakokra – ezeket nevezzük közgazdaságtani mesterszakoknak. Míg gazdálkodás- és szervezéstudományi doktori iskolánál a többi gazdaságtudományi mesterszak jöhet szóba, amelyeket üzleti jellegűnek tekinthetünk, továbbá itt is megjelenik a MAB felsorolásában a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás, amely szak így mindkét típushoz sorolható.

A közgazdaságtani mesterszakok közül a gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés osztatlan képzést két egyetem hirdette meg (BCE, PTE), de eddig csak a BCE-re kerültek hallgatók. A közgazdálkodás és közpolitika mesterszakot több egyetem is elindította (BCE, NKE, SOE, SZTE), 2020-ban már csak a BCE és az NKE vett fel hallgatókat. A közgazdasági elemző szakot szintén több egyetem szervezte meg (BCE, BME, ELTE, PTE, KEE, PE), de szinte csak a BCE-n indul ilyen szak nappali tagozaton. Legnépesebb a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás mesterszak, amelyet kilenc intézmény is meghirdetett (ANNYE, BCE, BGE, DE, ELTE, SOE, SZE, SZTE), de 2020-ban már csak négy egyetem tudott tíznél több főt felvenni nappali tagozatra.

A közgazdaságtani mesterképzés lényegében leszűkült egy osztatlan képzésre (csak a BCE-n indul), továbbá két viszonylag kis létszámú szakra (egy, illetve két egyetemen) és egy sok helyen meghirdetettre, amelyeken viszont nappali tagozaton kevesen tanulnak. 2020-ban gazdaságtudományi területen a mesterképzésre felvett hallgatók 9,1 százaléka került közgazdaságtani mesterszakokra, ha a nemzetközi gazdaság és gazdálkodástól eltekintünk, akkor csupán 3,3 százaléku, többségük a BCE-re. Ezek az alacsony arányok nem meglepők, mivel közgazdaságtani alapszakon kevesen végeznek, az üzleti alapszakokon oktatott módszertani és elméleti közgazdaságtani ismeretanyagok pedig bevezető jellegűek, nem elegendők a közgazdaságtani mesterszakokon történő továbbtanuláshoz. Magyarországon lényegében egyedül a BCE-n figyelhető meg közgazdaságtani mesterképzés, az alapképzéshez hasonlóan a többi intézményben lényegében üzleti képzés folyik (*Kovács–Görög* [2019], *Sándorné Kriszt* [2014], *Schepp* [2019]).

A jelenleg működő, üzletinek tekinthető mesterszakokat viszonylag sok intézmény meghirdeti – több helyen idegen nyelven is –, például a vezetés és szervezést 11, a marketinget 10, a „köztes” nemzetközi gazdaság és gazdálkodást 9 egyetem. Néhány mesterszakra sokan bekerülnek, például 2020-ban vezetés és szervezésre 1121 fő, marketingre 522 fő. Ellenben a biztosítási és pénzügyi matematika mesterszakot két helyen indították, a BCE-n és az ELTE Természettudományi Karán, 2020-ban csak az ELTE-re vettek fel hallgatókat, míg 2021-ben csupán a BCE hirdette meg. Megfigyelhető, hogy az üzleti mesterszakokon a hallgatóknak 40 százaléka jár nappali tagozatra, sőt

⁶ <https://www.mab.hu/wp-content/uploads/2019/11/DI-tudom%C3%A1ny%C3%A1gak-mesterszakok.pdf>.

a Master of Business Administration képzésben csak 5 százalék, míg közgazdaságtani szakokon 66 százalék. Az is szembetűnő, hogy az üzleti mesterszakokon a hallgatók 80 százaléka államilag finanszírozott helyekre kerül, azaz levelezős képzésben is többségük tanulását a költségvetés fedezi.

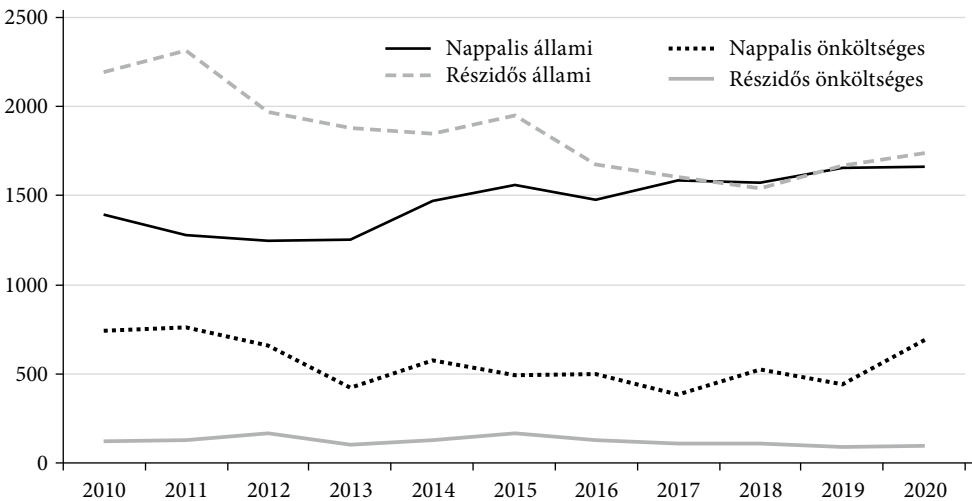
Amint már volt arról szó, az alapszakok túl speciálisak, de az is megfigyelhető, hogy ezek folytatásaként jött létre több mesterszak, s ezekről az alapszakokról teljes kreditérték beszámításával lehet tovább tanulni. Például az alkalmazott közgazdaságtaninak a közgazdasági elemző a folytatása, a kereskedelem és marketing alapszaknak a marketing mesterszak, a nemzetközi gazdálkodásnak a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás, a turizmus-vendéglátásnak a turizmusmenedzsment, a pénzügy és számvitelnek pedig kettő is, a pénzügy és a számvitel mesterszakok. A gazdálkodási és menedzsment, valamint az emberi erőforrás alapszakokról elsősorban vezetés és szervezés, valamint vállalkozásfejlesztés mesterszakokra lehet továbblépni, míg az ellátásilánc-menedzsment és a Master of Business Administration szakokra főleg műszaki vagy agrárvégzettségűek jelentkeznek. Az is elgondolkodtató, hogy 2020-ban turizmusmenedzsment mesterszakra kevesen kerültek be, csak 62 fő (nappalin mindössze 30 fő), holott alapszakon sokan végeznek, és hat egyetem is meghirdeti ezt a mesterszakot.

Nem az a gond, hogy vannak az alapszakokra közvetlenül épülő mesterszakok, inkább az, hogy ezekről a speciális alapszakokról nehéz másféle gazdaságtudományi mesterszakon folytatni a tanulást. A mesterképzésből a gazdaságtudomány sok lényeges, a hallgatókat várhatóan érdeklő és a munkaerőpiacon is fontos kérdésköre kimarad, például ingatlan-gazdaságtan, egészség-gazdaságtan, település-gazdaságtan, információ-gazdaságtan, energiagazdálkodás. A legutóbbi szakkbővítés már valamennyit javít a helyzeten, de még tovább kellene bővíteni a mesterszakok körét, például a tudományegyetemeken meglévő jogi, informatikai, társadalomtudományi műhelyek bevonásával. A szakok engedélyezését is rugalmasabbá kellene tenni, hogy az arra felkészült egyetemek meghirdethessenek külföldi hallgatóknak olyan képzéseket, amelyek esetében „piaci rést” érzékelnek, „az új globális kihívások lényegi átalakításokat indokolnának a mai, túlságosan egységesített képzésben” (Csaba [2013] 47. o.).

A gazdaságtudományi mesterképzésre felvett hallgatók között 2013-ig a részidősök aránya meghaladta a nappali tagozatosokét (52–54 százalék között mozgott), majd fokozatosan lecsökkent (2020-ban 44 százalékra) (5. ábra). A hallgatók többsége államilag finanszírozott képzésben vesz részt, s amint említettük, arányuk mindvégig meghaladta a 80 százalékot. Az államilag finanszírozott részidősök létszáma eleinte közel kétszerese volt a nappali tagozatra járóknak, de 2017 után nagyjából egyformán alakult a számuk (körülbelül 1,5–1,7 ezer fő). Nappali tagozatos önköltséges helyekre évente közel 500 fő kerül, míg részidős képzésekben az önköltséges hallgatók száma 100 fő körül mozgott, azaz elenyésző volt (2020-ban 97 fő). Ez ellentmondás, hiszen a részidős hallgatók többsége munka mellett tanul, jövedelemmel rendelkezik, ezért képzésének költségét neki vagy a munkaadójának kellene fizetnie, nem az adófizetőknek. Főleg azért érthetetlen, mivel az alapképzésben igen nagy az önköltségesek aránya.

5. ábra

A gazdaságtudományi mesterképzésre felvett hallgatók létszáma tagozatok és finanszírozás szerint, 2010–2020 (fő)

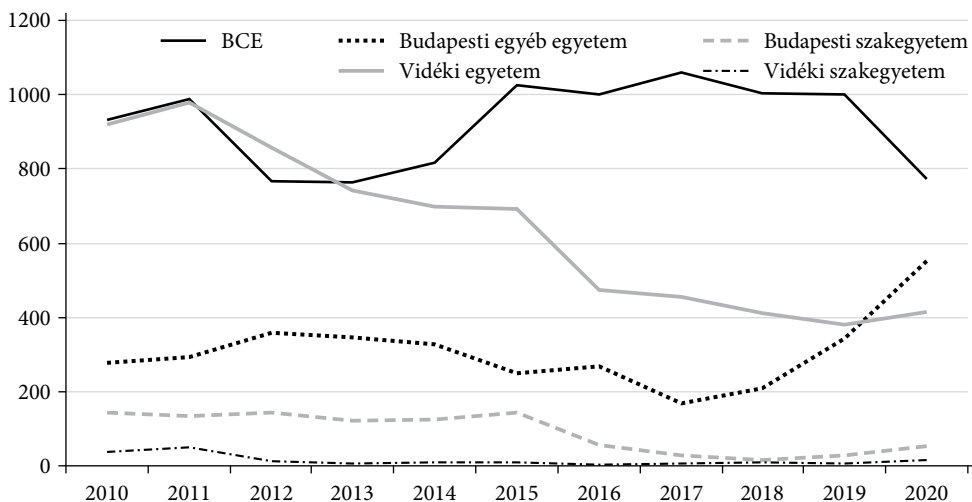
Forrás: Felvi alapján saját számítás.

A gazdaságtudományi mesterképzést az intézmények többsége megszervezte 2020-ban, és 21 intézménybe be is kerültek hallgatók (*Függelék F4. táblázat*). A felvett hallgatók összlétszáma mindvégig nagyjából egyenletes volt, négyezer fő körül mozgott, amelyen belül az államilag finanszírozottaké 3,5 ezer körül volt. Itt is érzékelhető bizonyos intézményi koncentráció, amíg 2010–2013 között az alapképzésben említett kilenc nagy egyetemre került a mesterképzésre felvett hallgatók 70 százaléka, addig 2020-ban már 78 százaléka. Megfigyelhető az ELTE 2018 utáni gyors felemelkedése, 2020-ban már a legtöbb hallgató oda került (főleg levelező képzésre), megelőzve a BCE-t. Utóbbinak a részesedése mindvégig kiemelkedő, a 2010 utáni 20–21 százalékról 2017-ben felment 30 százalékra, majd 2020-ban lecsökkent 20 százalékra.

A gazdaságtudományi mesterképzésben *nappali tagozatra felvett hallgatók* számának az intézmények típusa szerinti bemutatásakor tisztább képet kapunk, ha a BCE-t mint domináns szereplőt külön vesszük (*6. ábra*). A BCE esetében is megfigyelhető egy 2012-es visszaesés, majd a létszám visszakapaszkodott ezer fölé, de 2020-ban csak 774 hallgatót tudtak felvenni, nem kizárt, hogy a fenntartóváltás következtében. A kilenc vidéki székhelyű egyetemen is ezer fölről indult a felvettek létszáma, és fokozatos csökkenést követően 2014 után 400 fő körül stabilizálódott. A hét fővárosi székhelyű egyetemre (a BCE itt nem szerepel) felvettek létszáma 200–400 fő között mozgott, majd 2018 után az ELTE fellépése következtében fokozatosan megnőtt, 2020-ban 551 főre. A fővárosi szakegyetemeken és főiskolákon (köztük a BGE-n) kezdetben 120–140 fő között volt a felvettek létszáma, ezt követően meredeken lecsökkent, például 2018-ban 15 főre, de 2020-ban is csupán 52 főt vettek fel (ebből a BGE-re két szakra együttesen 27 főt). A vidéki szakegyetemekre és főiskolákra felvett hallgatók száma mindvégig igen alacsony volt, 2016-ban például négy fő, azaz lényegében kiürültek mesterszakjaik, ennek ellenére folyamatosan meghirdetik őket.

6. ábra

A gazdaságtudományi mesterképzésben nappali tagozatra felvett hallgatók létszáma az intézmények típusa szerint, 2010–2020 (fő)

Forrás: Felvi alapján saját számítás.

A 21 intézmény közül a nyolc nagy egyetem (a BGE nélkül) részesedése a kezdeti 80 százalékról 90 százalékra nőtt, erőteljes a koncentrálódás, míg a szakegyetemeken és főiskolákon gyakorlatilag nem maradt életképes nappali tagozatos mesterképzés. Az intézményi koncentrálódás okai között említhető az intézmények nagyobb presztízse, a képzéseik színvonala, a nagy fővárosi munkaerőpiac, a hallgatók tanulmány melletti munkavégzésének és kapcsolati tőkéje kiépítésének kiterjedt lehetőségei stb. A vidéki egyetemek mesterképzésének visszaesése annak is betudható, hogy az alapképzésben kevés volt 2012-től az állami ösztöndíjas hallgatójuk (nemcsak nekik, de a korábban bázisuknak tekinthető vidéki főiskoláknak is), az önköltségesek pedig az alapszakot követően inkább a diákhitel visszafizetését lehetővé tevő munkát választották, nem pedig a további terheket jelentő mesterképzést (ezen van ugyan államilag finanszírozott hely, de az egyéb költségek – például lakhatási, megélhetési – is magasak).

A gazdaságtudományi mesterszakok 2020-as nappali tagozatos felvételi adatai több intézménynél igen szórt képzési szerkezetet mutatnak (Függelék F5. táblázat). Úgy vélem, hogy 15 fő alatt nem érdemes elindítani egy mesterszakot, ennél kisebb létszámnál gazdaságosan nem tartható fenn a képzés, legalábbis a hazai finanszírozási feltételek között nem garantálható a megfelelő minőségű oktatás (az adatok alapján 2020-ban az induló képzések 40 százalékában nem éri el a létszám a 15 főt). Természetesen az évi kétszeri felvételi, a februári kereszt- és a szeptemberi általános felvételi (továbbá pótfelvételi) esetén nehéz kalkulálni a várható összevont éves létszámot. Amíg a péntek délutáni és szombati napokon tartott levelező képzésben óraadókkal, azaz kis költségek mellett megszervezhető az oktatás, addig nappali képzésben szükség van főállású, a hallgatókkal hét közben is intenzíven foglalkozó, elismert

tudományos teljesítményű oktatókra. A hiányukra is visszavezethető, hogy a szak egyetemeknek és főiskoláknak szinte alig van nappali tagozatos mesterszakos hallgatójuk, a náluk végzett alapszakos hallgatókat elsősorban arra tudják rábeszélni, hogy az államilag finanszírozott levelező tagozaton náluk tanuljanak.

Az is szembeűnő, hogy két olyan mesterszak nappali tagozatára – a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás, valamint a turizmusmenedzsment – került be kevés hallgató 2020-ban, amelyeknek van felvezető alapszakjuk. (Meg kell jegyezni, hogy levelező képzésre is viszonylag kevesen járnak, lásd 2. táblázat.) Amint ismertettük, a nemzetközi gazdálkodás és a turizmus-vendéglátás alapszakok egyaránt nyolc félévesek, amelyekből két-két félév a szakmai gyakorlat. A folytatásnak tekinthető mesterszakokon a visszafogott jelentkezés abból is adódhat, hogy a két féléves gyakornoki munka után a hallgatók nem szívesen ülnek vissza az iskolapadba, továbbá hamar kimeríthetik az államilag finanszírozott keretet. Ugyanis az állami ösztöndíjjal vagy részösztöndíjjal (az önköltség felét kell megfizetni) támogatott hallgatók maximum 12 félévig tanulhatnak térítésmentesen, beleértve a felsőoktatási szakképzést, alap- és mesterképzést is. Ha a nyolc féléves alapképzést valamiért túllépi egy hallgató, akkor könnyen átcúszik önköltséges képzésbe.

Az alapszakok hetedik félévi szakmai gyakorlata főleg a vidéki intézmények esetében fogja vissza a mesterszakra történő jelentkezéseket, mert az egyetem székhelyének helyet adó városban általában kevés olyan vállalat működik, ahová a hallgatók féléves szakmai gyakorlatra mehetnének. Emiatt a hallgatók egy része másik városban, főleg a fővárosban talál gyakorlóhelyet, és mivel döntő részük önköltséges hallgató, ezért korábbi albérlésüket feladva elköltöznek (főleg állami finanszírozású hallgatók nyerhetnek kollégiumi elhelyezést). Ezek a hallgatók már alig jelentkeznek korábbi intézményük nappali tagozatos mesterszakára, nem vállalják a visszaköltözést, albérléskeresést és a vele járó nehézségeket. Kétségkívül az is gyakori, hogy az arra alkalmas fiatalnak a szakmai gyakorlat végén a vállalat állást kínál, emiatt is sok esetben lemondanak a továbbtanulásról. A fővárosi intézmények esetében a kötelező szakmai gyakorlat kevésbé megterhelő, mivel hallgatóikat a fővárosban lévő vállalati központok és intézmények széles köre képes szakmai gyakorlatra fogadni, nem kell másik városba elköltözniük, hanem kollégiumukban, albérlésükben maradhatnak.

A gazdaságtudományi mesterképzés évtizedes működése során már érzékelhetővé vált a problémák többsége, a mesterszakokhoz közvetlenül kapcsolódók közül itt is négyet emelek ki: a közgazdaságtani szakok visszaszorulását, az üzleti mesterszakok téves pozicionálását, az okleveles közgazdász végzettség leértékelődését és az oktatáspolitikai „rendszerelenségét”.

1. Kezdetben több intézmény is megszervezte a *közgazdaságtani mesterszakokat*, de ezek a szakok *visszaszorultak*, napjainkban lényegében csak a BCE-n folyik ilyen képzés, más intézményekben üzleti (gazdálkodástani) mesterszakok találhatóak (kivéve a „köztes” nemzetközi gazdaság és gazdálkodást). Ennek a visszaszorulásnak az okai összetettek, egyrészt a közgazdaságtan elméleti és módszertani kérdései iránt érdeklődő tehetséges hallgatók közül többen külföldre mennek. Másrészt az üzleti alapszakokon végzetek közül kevesen kerülhetnek be teljes kreditérték beszámításával, többségüknek külön fel kellene vennie még további tárgyakat.

Harmadrészt egy közepesen fejlett duális gazdaságban, mint a magyar, a vállalatok elsősorban konkrét gyakorlati feladatokra keresnek gazdasági szakembereket. Az is fontos, hogy az államigazgatás és az önkormányzati funkciók centralizációja következtében a helyi közösségek döntési kompetenciái, így döntés-előkészítő lehetőségei is beszűkültek, inkább csak végrehajtó jellegű tevékenységeket végeznek, amelyekhez nem kellene elemzéshez értő, társadalomtudományokban jártas, kritikus szellemű közgazdászok (Kornai [2019]).

2. Az üzleti mesterszakok téves pozicionálásának tartom, hogy széles körben rögzült az a vélemény, hogy a mesterképzésben az elmélet másodlagos, a „hogyanra” keresik a választ, és nem a „miértre”. Emiatt szinte csak az esettanulmányok, vállalati gyakorlati feladatok állnak a képzések előterében, de mivel az alapképzésben és a szakmai gyakorlaton is ezzel foglalkoznak, ezért a hallgatók alig érzik a mesterképzés hozadékát. Alapvető, hogy a hallgatók a valós üzleti életből vett kurrens példákat, a legjobb nemzetközi gyakorlatokat ismerjék meg, és kritikusan dolgozzák fel, de ezek megértéséhez szükséges az adott ország társadalmi és gazdasági hátterének ismerete, azaz jogi, intézményi, kulturális, gazdaságtörténeti, szociológiai stb. elméleti jellegű nemzetközi ismeretanyag (Palánkai és szerzőtársai [2014], Szentes [2007]).

Az is megfigyelhető, hogy kevés az olyan oktatói és tudományos vénával megáldott gyakorlati szakember, aki óraadóként nemcsak saját speciális tapasztalatait adja tovább, hanem képes a különböző nemzetközi és vállalati gyakorlatokból általánosítható, rendszerbe foglalt következtetéseket is levonni. A felmérések szerint a nappali tagozatos üzleti mesterszakok hallgatóinak jelentős része, körülbelül 70 százaléka heti 25–30 órában dolgozik, sokszor nem az érdemi tapasztalatszerzés, hanem a jövedelem miatt (Takács és szerzőtársai [2017]). Nem marad idejük és energiájuk a társadalomtudományi jellegű kötelező irodalom érdemi feldolgozására és elmélyítésére, az „értelmiségi léthez” tartozó egyéb témakörök felfedezésére, szakmai vitákon való részvételre stb. Holott a hallgatók az együttlétük során rengeteget tanulnak egymástól, nemcsak ismereteket, hanem viselkedési formákat, értékrendet, csoportmunkát stb., enélkül pedig az üzleti mesterképzés inkább csak egy szakirányú továbbképzésnek felel meg.

3. A mesterszakon megszerezhető okleveles közgazdász végzettség leértékelődése több tényezőre vezethető vissza. Az alapszakok sikeres elvégzését követően az oklevél megnevezése: „közgazdász ... alapképzési szakon”, míg mesterszakoknál „okleveles közgazdász ... szakon”. Például a kereskedelem és marketing alapszakon végzettké „közgazdász kereskedelem és marketing alapképzési szakon”, míg a marketing mesterszakot befejezőké „okleveles közgazdász marketingszakon”. A közvélemény „közgazdász” alatt főleg a korábbi egyetemi végzettséget érti, annak idején a főiskolákon üzemgazdász-diplomát adtak, a mostani alapszakos és mesterszakos diplomák között pedig nem tesz különbséget. Az is érzékelhető, hogy a mesterszakos oklevél devalválódott, egyrészt a végzett hallgatók egy részének a felkészültsége igen hiányos (több olyan intézmény is kiad mesterszakos közgazdászdiplomákat, ahol a színvonal igencsak kérdéses), másrészt elméleti közgazdaságtani és társadalomtudományi ismereteik felületeseek, pedig egy közgazdász nem kerülheti meg a közpolitikai és etikai témák kritikus értelmezését.

„Kezdetből fogva arra kell szoktatni minden fiatait, hogy kritikusan tekintsen minden eléje tált gondolatra. Különösen indokolt ez a mi igencsak szerény eredményeket elért, bizonytalankodó, nagyokat tévedő társadalomtudományunkban. A mi diszciplínánkban kételkedéssel kell fogadni minden magabiztos állítást.” (Kornai [2011] 10. o.)

A két tudományterület egyre inkább elkülönül (Török [2014], Vörös [2014]), ezért az oklevelek elnevezésében is meg kellene jelennie ennek az elkülönülésnek.⁷ Zalai Ernő megfogalmazásában:

„Míg a gazdálkodástan elsősorban a gazdasági egységeken belüli jelenségeket elemzi, addig a közgazdaságtan a köztük levő kapcsolatokat szabályozó mechanizmusok és a makrogazdasági összefüggések kutatására összpontosít.” (Zalai [2014] 903. o.)

Ezen a vitautlásen Chikán Attila megjegyezte:

„Belátható ugyan, hogy a közgazdaságtan és a gazdálkodástan között, tárgyukból következően, szerves kapcsolat van – ezt azonban a tudomány mai fejlettségi szintjén alig kezeljük. A szemléleti és módszertani eltérések egyaránt igen jelentősek, a két tudományterület lényegében egymástól szinte függetlenül fejlődik, s ebben nem is várható gyors változás.” (Chikán [2014] 916–917. o.)

Már többen ötleteltek az oklevelek elnevezéseiről, érdemes lenne közös nevezőre jutni...

4. Az *oktatáspolitikai „rendszerelenség”*, bizonyos szempontból következtelensége több tény alapján érzékeltethető. Az egyik az előírt nyelvvizsgákhoz kapcsolódik, amint bemutattuk, alapszakon általában egy középfokú, a szak jellegének megfelelő szaknyelvi nyelvvizsga szükséges. Ehhez képest a mesterszakok többségénél elegendő egy középfokú angol nyelvvizsga, nem feltétel a szaknyelv ismerete, ami nélkül pedig az oktatás során felhasznált szakirodalom megismerése is gondot okozhat. De az is képtelenség, hogy a nemzetközi gazdálkodás alapszak sikeres elvégzéséhez két, legalább középfokú szaknyelvi nyelvvizsga szükséges, a nemzetközi gazdaság és gazdálkodás mesterszakhoz viszont elegendő egy középfokú angol nyelvvizsga. A műszaki, társadalomtudományi, agrár- stb. alapképzésből érkezők előtt megnyílt a lehetőség, hogy gazdaságtudományi mesterszakon folytathassák tanulmányaikat, de a mesterszakos diplomához számukra is elő kellene írni legalább az alapszakos követelményeket, például az üzleti szaknyelv ismeretét.

Szintén gond a *nem megfelelő minőségellenőrzés*. A formai szempontokat ellenőrző ugyan bizonyos időközönként a MAB, de a néhány fős mesterszakok fennmaradhatnak,⁸ holott kérdéses, hogyan tudják az előírt feltételeket biztosítani, például a doktori képzésre való felkészítést. Mivel az alkalmazott tudományok egyeteménél (amelyeket szakegyetemnek rövidítettem) előírás legalább két mesterszak fenntar-

⁷ Az itt idézet mondatok az MTA Gazdálkodástudományi és Gazdasági Minősítő Bizottságának A közgazdaság-tudomány és a gazdálkodástudomány kapcsolata – nézetek, hitek, tévhitok és tanulságok a jövőre vonatkozóan című tudomány napi konferenciáján hangzottak el, az előadásokat a Magyar Tudomány 2014. évi 6. száma közölte.

⁸ A MAB csak véleményezési jogokkal rendelkezik, az Oktatási Hivatal hagyja jóvá, hogy hány fővel indíthat képzést egy intézmény.

tása, ezért több intézmény mindent elkövet, hogy formailag megfeleljen a jogszabálynak. De mesterszakot csak ott szabadna engedélyezni, ahol a szakhoz illeszkedő doktori iskolák működnek, és a felvett hallgatók létszáma meghalad egy küszöbértéket (például 15 főt szakonként). 2020-ban 18 intézménybe vettek fel nappali tagozatra mesterszakos hallgatókat (*Függelék F5. táblázat*), közülük 14-ben működik gazdaságtudományi doktori iskola, ezekbe az intézményekbe került a mesterszakos hallgatók 96 százaléka, a további 4 intézménybe alig került hallgató (összesen 69 fő). Az is érthetetlen, hogy a jelenlegi jogszabályok szerint mesterképzés csak nappali és levelező tagozaton végezhető, *online* távoktatásban nem. Remélhető, hogy a pandémia által okozott helyzet arra is rávilágít, hogy ahol levelező képzést lehet folytatni, ott a hibrid (főleg online) oktatásnak is helye van, főleg az élethosszig tartó tanulás szélesebb elterjesztése miatt.

Összefoglaló megjegyzések

A rohamosan átalakuló gazdasági-társadalmi feltételek (például a digitalizáció, ipar 4.0) hatására szinte minden országban törekszenek a felsőoktatás átalakítására, hogy megfeleljenek az új kihívásoknak. Várhatóan a most iskolába kerülő gyerekek többsége olyan szakmákban fog majd dolgozni, amelyeket ma még nem is ismerünk, ezért az oktatás, benne a felsőoktatás felelőssége óriási. Tanulmányunkban kitértünk a közgazdasági alap- és mesterképzések néhány alapvető problémájára, amelyekből kiindulva az alábbi általános megjegyzéseket tartjuk fontosnak.

1. A *hazai felsőoktatási kapacitás* gyorsan kibővült a 2000-es évek elejére, számtalan problémával és hiányossággal, de képes volt a hallgatók tömegeit oktatni, viszonylag sok városban. Ez a kapacitás napjainkra részben leépült, a felvett hallgatók száma mérséklődött. Ez a csökkenés a nappali tagozaton részben érthető a demográfiai hullám miatt, nagyon kevesen tanulnak viszont részidős képzésben munka mellett, mivel a képzések költségesek, és az utóbbi időben főleg csak a fővárosban és néhány regionális központban érhetőek el. Az Európai Unió tagállamai sorában Magyarország az utolsók között szerepel a felsőoktatásban tanulók, a diplomások és a felnőttek továbbtanulási arányát tekintve, ami veszélyezteti az ország jövőbeli versenyképességét. Az ország a közepes fejlettség csapdájában ragadhat, ha a felsőoktatásban részt vevők arányát nem tudja növelni. A közgazdasági képzések népszerűek, a hallgatók negyede választja őket, a felsőoktatás szükségszerű bővítésekor lehetővé kellene tenni szélesebb körű elérhetőségüket.

2. A *hazai felsőoktatás mindvégig alulfinanszírozott* volt, a hallgatói létszám bővülésekor az állami ösztöndíjas helyekre felvett hallgatók után csak a működési támogatást utalták át a következő évben. A közgazdasági képzőhelyek többsége újonnan jött létre, a szükséges terem-, iroda- és eszközfejlesztéseket főleg saját bevételekből vagy PPP konstrukcióban próbálták megoldani (ezek az épületek, eszközök nyilván állami tulajdonba kerültek), csak néhány intézmény kapott egyedi elbírálás alapján fejlesztési támogatást. Egyenlőtlen versenyhelyzet alakult ki az újonnan létrejött és a régebb óta működő – kiépült infrastruktúrával rendelkező – intézmények között,

utóbbiak a saját bevételek nagyobb részét tudták az oktatói feltételek javítására felhasználni. Az új képzőhelyek önköltséges képzések sorát indították, és a hallgatókat minél tovább „benntartották”, néha a képzés színvonalának rovására. Továbbá a szűkös források miatt a költségek csökkentésére kényszerültek, így háttérbe szorult a szaknyelvi oktatás, a kiscsoportos szeminárium, a felzárkóztatás, a tehetséggondozás stb., de az alacsony bérek miatt az oktatói utánpótlás is egyre belterjesebbé vált. Az is feszültséget okozott sok helyen, hogy a közgazdasági karok, intézetek jelentős egyéb bevételt tudtak elérni a fizetős képzésekkel, de ezeket a forrásokat az intézmények vezetése átcsoportosította, keresztfinanszírozva az erős érdekképviselőtű hagyományos, de veszteséges képzéseket, ezáltal viszont az üzleti képzések fejlődésének a lehetőségei is beszűkültek, sok helyen leépültek.

3. A közgazdaságtani képzések visszaszorultak az alap- és a mesterképzésben (lényegében egyetlen intézményben, a BCE-n található). Úgy vélem, hogy szelesebb körben lenne szükség hazai közgazdaságtani képzésre.⁹ Természetesen neves külföldi intézményekben is tanulhatnak magyar fiatalok közgazdaságtant, majd hazatérésük után itthon is elhelyezkedhetnek, de amíg modellezés, ökonometria, nemzetközi gazdaságtan stb. kérdéskörökben a felkészültségük kiválóan alkalmazható, addig a hazai társadalmi-gazdasági viszonyok elemzése speciális ismereteket igényel, amelyeket csak itthon lehet megszerezni. A többkarú tudományegyetemen (ELTE, DE, PTE, SZTE) nemzetközileg is elismert módszertani (matematikai, informatikai stb.) és társadalomtudományi (szociológiai, jogi stb.) műhelyek működnek, amelyekre alapozva a közgazdaságtani szakoknak lenne létjogosultsága ezeken az egyetemeken.

4. A közgazdasági alap- és mesterképzésben egyaránt erőteljes *intézményi és területi koncentrálódás* figyelhető meg, ami részben arra vezethető vissza, hogy az itthon uralkodó szemlélet a *felsőoktatás egészére piaci szolgáltatásként* tekint. Úgy vélem, hogy az elitképzésnek tekinthető mesterképzésnél az intézmények piaci jellegű versenyre és az ebből eredő koncentrálódás elfogadható, ami a nemzetközi versenyképességhez is szükséges (Török-Nagy [2021]). De a felsőoktatás alsó szintjein felerősödtek a koncentrálódás hátrányos társadalmi következményei (Lengyel-Varga [2018]). Amíg a nagyvállalatoknak nem okoz gondot a fővárosi intézményekből verbuválni kezdő közgazdászokat, addig a vidéki kisebb vállalatok többsége már gondban van, hiszen fejlődésük, nemzetköziesedésük nehezen képzelhető el legalább alapszakot végzett üzleti szakemberek nélkül. Hiába kínálnak ezeknek a kisebb vállalatoknak innovációs és egyéb forrásokat, ha kevés olyan munkatársuk van, akik rendelkeznek modern üzleti, szervezési és pénzügyi alapismeretekkel, vagy legalább elküldhetőek ilyen továbbképzésekre, és idegen nyelven is tárgyalóképesek.

5. A tömegesedő *felsőoktatási szakképzést és az üzleti alapképzéseket közszolgáltatásnak* kellene tekinteni, hasonlóan a középfokú oktatáshoz, emiatt mindegyik megyei jogú városban – pozitív diszkriminációt alkalmazva – ezeket a képzéseket fenn kellene tartani, természetesen szem előtt tartva a képzések színvonalának

⁹ Kónya István szóbeli közlése szerint a fejlett országokban a gazdaságtudományon belül körülbelül 10 százalék a közgazdaságtant tanulók aránya, azok is főleg az elitegyetemeken találhatóak.

javítását, a bejövő hallgatók felzárkóztatását. Ezáltal a kevésbé tehetséges családok gyermekei is bekerülhetnének az államilag finanszírozott helyi üzleti alapszakokra. Az is lényeges, hogy a vidéki munkaerőpiacokon is folyamatos igény van a korábban érettségéhez kötött, gazdasági ügyintézői jellegű munkahelyek betöltésére, amely igények így talán kielégíthetők lennének. Egyúttal ezek a képzőhelyek – mint a területfejlesztés eszközei – a vonzáskörzetükben élő felnőttek át- és továbbképzését, az élethosszig tartó tanulás intézményi hátterét is képezhetik.

6. A közgazdasági képzéseknél a bolognai szakstruktúra elsősorban a korábbi vezető intézmények kari és tanszéki érdekei szerint jöttek létre, és napjainkig konzerválódtak, nem reagáltak a megváltozott igényekre. Szükség lenne a felsőoktatási szakképzés, alapképzés és mesterképzés rendszerszintű újragondolására. Az üzleti alapképzésben elegendő lenne két alapszak, a szakmai ismeretek pedig specializációként legyenek választhatók. A mesterképzés viszont lehessen specializált, a munkaerőpiaci kereslethez rugalmasan illeszkedő, a szakirányú továbbképzésekhez hasonlóan változatos szakokat indíthassanak azok az egyetemek, ahol a minőségi képzés feltételei adottak (például doktori képzést is végeznek).

A címben is jelzett fenntartóváltás hatásai még nem értékelhetők, de a korábbi folyamatok fényében nehéz bizakodónak lenni. Nem vagyok oktatáspolitikai szakértő, de az elmúlt három évtizedben nem beszélhetünk átgondolt felsőoktatási politikáról. Különböző javaslatok születtek ugyan az érzékelt problémák kezelésére, de ezek nem álltak össze rendszerré, a részintézkedések pedig sokszor kioltották egymást. Az intézmények sodródtak az eseményekkel, stratégiai tervezés helyett alkalmi lobbizással próbáltak talpon maradni, túlélni. A felsőoktatás gesztációs időszaka 10–15 év, ilyen időtávban kellene egy széles körű társadalmi konszenzuson alapuló jövőképet kialakítani az oktatási rendszerünkről. Hasonlót ahhoz, mint amit Klebelsberg Kunó alkotott a maga korában...

Hivatkozások

- BARAKONYI KÁROLY [2009]: A business schoolok szerepváltozásai. Kihívások és változások a menedzserképzésben és az MBA-oktatásban. *Vezetéstudomány*, 40. évf. 1. sz. 2–15. o. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2009.01.01>.
- CHIKÁN ATTILA [2014]: Hidak a közgazdaságtan és gazdálkodástan között: a vállalatelméletek. *Magyar Tudomány*, 8. sz. 914–917. o.
- CSABA LÁSZLÓ [2013]: Kérdőjelek a közgazdaságtanban és oktatásában. *Közgazdasági Szemle*, 60. évf. 1. sz. 47–63. o.
- DEMCSÁKNÉ ÓDOR ZSUZSANNA–HUSZÁRIK PÉTER [2020]: Lemorzsolódási vizsgálatok a felsőoktatásban. Oktatási Hivatal, Budapest.
- DERÉNYI ANDRÁS–TEMESI JÓZSEF (szerk.) [2016]: A magyar felsőoktatás 1988 és 2014 között. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest.
- EU [2018]: Oktatási és képzési figyelő, 2018. Oktatás és képzés, Magyarország. Európai Unió, Luxembourg, https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2018-hungary_hu.pdf.

- EUROSTUDENT [2018]: Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Eurostudent VI, 2016–2018. Synopsis of Indicators, http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EUROSTUDENT_VI_Synopsis_of_Indicators.pdf.
- FEKETE DÁVID–RECHNITZER JÁNOS [2019]: Együtt nagyok. Város és vállalat 25 éve. Dialóg Campus, Budapest.
- HRUBOS ILDIKÓ [2019]: Az európai felsőoktatási térség létrehozása mint az Európai Unió felsőoktatás-politikájának központi eleme. *Educatio*, 28. évf. 1. sz. 75–90. o. <https://doi.org/10.1556/2063.28.2019.1.6>.
- KÁNNAI ZOLTÁN–PINTÉR MIKLÓS–TASNÁDI ATTILA [2010]: Matematikaoktatás a bolognai típusú gazdasági képzésekben. *Közgazdasági Szemle*, 57. évf. 3. sz. 261–277. o.
- KORNAI JÁNOS [2011]: Kapcsolatom a „Közgázzal”. A múlt, a jelen és a jövő. *Köz-Gazdaság*, 6. évf. 3. sz. 5–10. o.
- KORNAI JÁNOS [2019]: A gondolat erejével? A közgazdászok szakmai és közéleti dilemmáiról. *Közgazdasági Szemle*, 66. évf. 2. sz. 117–133. o. <https://doi.org/10.18414/ksz.2019.2.117>.
- KOVÁCS PÉTER–GÖRÖG VIVIEN [2019]: Egyetemek hallgatói megtartóképesége. *Köz-Gazdaság*, 14. évf. 1. sz. 24–29. o. <https://doi.org/10.14267/retp2019.01.05>.
- KOVÁTS GERGELY–TEMESI JÓZSEF (szerk.) [2018]: A magyar felsőoktatás egy évtizede, 2008–2017. BCE Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja, Budapest.
- LENGYEL IMRE [2015]: Vágyak és realitások közt vergődve. A közgazdasági doktori képzésekről. *Közgazdasági Szemle*, 62. évf. 7–8. sz. 819–834. o.
- LENGYEL IMRE–VARGA ATTILA [2018]: A magyar gazdasági növekedés térbeli korlátai – helyzetkép és alapvető dilemmák. *Közgazdasági Szemle*, 65. évf. 5. sz. 499–524. o. <https://doi.org/10.18414/ksz.2018.5.499>.
- OECD [2020]: Education at a glance. OECD, Párizs.
- PALÁNKAI TIBOR–SIMAI MIHÁLY–SZENTES TAMÁS [2014]: A világgazdaságtan helye a Corvinuson. *Köz-Gazdaság*, 9. évf. 1. sz. 55–59. o.
- POLÓNYI ISTVÁN [2019]: Anomáliák a felsőoktatás-finanszírozásban. *Iskolakultúra*, 29. évf. 6. sz. 88–95. o. <https://doi.org/10.14232/iskkult.2019.6.88>.
- POLÓNYI ISTVÁN–KOZMA TAMÁS [2020]: A magyar felsőoktatás fejlődése a rendszerváltás után. *Magyar Tudomány*, 4. sz. 502–512. o. <https://doi.org/10.1556/2065.181.2020.4.8>.
- SÁNDORNÉ KRISZT ÉVA [2019]: A gazdaságtudományi képzések fejlesztési lehetőségeiről a magyar felsőoktatásban. *Köz-Gazdaság*, 14. évf. 1. sz. 6–15. o. <https://doi.org/10.14267/retp2019.01.03>.
- SASVÁRI PÉTER–BAKACSI GYULA–URBANOVICS ANNA [2021]: Az egyetemi előmenetel és a publikációs teljesítmény kapcsolata. *Magyar Tudomány*, 6. sz. 806–822. o. <https://doi.org/10.1556/2065.182.2021.6.8>.
- SCHEPP ZOLTÁN [2019]: A Pécsi Tudományegyetem gazdaságtudományi képzéseinek helyzetéről és fejlesztési lehetőségeiről. *Köz-Gazdaság*, 14. évf. 1. sz. 16–23. o. <https://doi.org/10.14267/retp2019.01.04>.
- SZELÉNYI IVÁN [2015]: Jegyzetek az amerikai felsőoktatásról és a bolognai rendszerről. *Századvég*, 77. új évf. 3. sz. 5–30. o.
- SZENTES TAMÁS [2007]: A közgazdaságtan oktatásáról. *Köz-Gazdaság*, 2. évf. 2. sz. 141–170. o.
- TAKÁCS SÁNDOR–NÉMETH MÁRTON–JUHÁSZNÉ KLÉR ANDREA–TOARNICZKY ANDREA [2017]: Az egyetem melletti munkavégzés segítő és gátló tényezői diákszemmel – kérdőíves felmérés a BCE, BGE és BME mesterszakos hallgatói körében. *Vezetéstudomány*, 48. évf. 3. sz. 39–55. o. <https://doi.org/10.14267/veztud.2017.03.04>.
- TÖRÖK ÁDÁM [2014]: A tanítvány túlnő a mesteren? A közgazdaság-tudomány és gazdálkodástudomány változó kapcsolatrendszeréről. *Magyar Tudomány*, 8. sz. 906–908. o.

- TÖRÖK ÁDÁM–NAGY ANDREA MAGDA [2021]: A „nagy ugrás” a felsőoktatásban – Kína a nemzetközi verseny élmezőnyében? *Közgazdasági Szemle*, 68. évf. 4. sz. 375–398. o. <https://doi.org/10.18414/ksz.2021.4.375>.
- VERES PÁL [2015]: Három fejezet a hazai felsőoktatás 25 éves történetéből. *Köz-Gazdaság*, 10. évf. 3. sz. 219–227. o.
- VÖRÖS JÓZSEF [2014]: A köz- és vállalatgazdaságtan alapját alkotó néhány kategória. *Magyar Tudomány*, 8. sz. 918–922. o.
- ZALAI ERNŐ [2014]: *Közgazdaság-tudomány és gazdálkodástudomány*. *Magyar Tudomány*, 8. sz. 902–905. o.

Függelék

F1. táblázat

Magyarország államilag elismert felsőoktatási intézményei, ahol gazdaságtudományi képzések indulhatnak, 2020. december

Rövidítés	Intézmény	Székhely	Székhelyen kívüli képzőhelyek*
I. ÁLLAMI EGYETEMEK			
BMGE	Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem	Budapest	Hatvan, Zalaegerszeg
DE	Debreceni Egyetem	Debrecen	Hajdúböszörmény, <i>Kisvárd</i> a, Nyírbátor, Nyíregyháza, <i>Szolnok</i>
ELTE	Eötvös Loránd Tudományegyetem	Budapest	<i>Szombathely</i>
KE**	Kaposvári Egyetem	Kaposvár	
NKE	Nemzeti Közszolgálati Egyetem	Budapest	Baja
OE	Óbudai Egyetem	Budapest	Székesfehérvár, Salgótarján, Kaposvár, Nyírbátor
PE	Pannon Egyetem	Veszprém	Kőszeg, <i>Zalaegerszeg</i> , <i>Nagykanizsa</i>
PTE	Pécsi Tudományegyetem	Pécs	Kaposvár, Szekszárd, Szombathely, Zalaegerszeg
SZIE**	Szent István Egyetem	Gödöllő	Szarvas, <i>Gyöngyös</i> , <i>Kisvárd</i> a, Nyírbátor, <i>Keszthely</i> , <i>Budapest</i>
SZTE	Szegedi Tudományegyetem	Szeged	Orosháza, Hódmezővásárhely
II. NEM ÁLLAMI EGYETEMEK			
ANNYE	Andrássy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem	Budapest	
BCE	Budapesti Corvinus Egyetem	Budapest	<i>Székesfehérvár</i>
KEE	Közép-európai Egyetem	Budapest	
KRE	Károli Gáspár Református Egyetem	Budapest	Kecskemét, Nagykőrös
ME	Miskolci Egyetem	Miskolc	Ózd, Sátoraljaújhely
SOE	Soproni Egyetem	Sopron	Tata
SZE	Széchenyi István Egyetem	Győr	Mosonmagyaróvár

Az F1. táblázat folytatása

Rövidítés	Intézmény	Székhely	Székhelyen kívüli képzőhelyek*
III. ÁLLAMI ALKALMAZOTT TUDOMÁNYOK EGYETEMEI			
BGE	Budapesti Gazdasági Egyetem	Budapest	<i>Hatvan</i>
DUE	Dunaújvárosi Egyetem	Dunaújváros	
EKE	Eszterházy Károly Egyetem	Eger	<i>Sárospatak, Jászberény</i>
NYE	Nyíregyházi Egyetem	Nyíregyháza	
IV. NEM ÁLLAMI ALKALMAZOTT TUDOMÁNYOK EGYETEMEI			
EDUTUS	Edutus Egyetem	Tatabánya	<i>Tata, Balatonfüred, Budapest</i>
GFE	Gál Ferenc Egyetem	Szeged	<i>Békéscsaba, Gyula, Szarvas, Budapest</i>
KJE	Kodolányi János Egyetem	Orosháza	<i>Székesfehérvár, Budapest</i>
METU	Budapesti Metropolitan Egyetem	Budapest	
MILTON	Milton Friedman Egyetem	Budapest	
NJE	Neumann János Egyetem	Kecskemét	
V. ÁLLAMI FŐISKOLA			
EJF	Eötvös József Főiskola	Baja	
VI. NEM ÁLLAMI FŐISKOLÁK			
GDF	Gábor Dénes Főiskola	Budapest	<i>Siófok</i>
IBS	IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola	Budapest	
TPF	Tomori Pál Főiskola	Budapest	<i>Kecskemét</i>
WSÜF	Wekerle Sándor Üzleti Főiskola	Budapest	

* A székhelyen kívüli képzőhelyeknél dőlten szerepelnek azok a városok, ahol gazdaságtudományi képzések is folynak.

** 2021. február 1-jétől Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (MAÉE, székhelye: Gödöllő), amely a Szent István Egyetem, a Kaposvári Egyetem, az Eszterházy Károly Egyetem Gyöngyösi Károly Róbert Campusa és a Pannon Egyetem Georgikon Kara összeolvadásából jött létre. *Forrás:* Felvi 2020. december 28-ától hatályos, egységes szerkezetű felvételi tájékoztatója.

F2. táblázat

Gazdaságtudományi alapképzésbe felvett hallgatók éves átlagos létszáma, zárójelben a nappali tagozatosoké,* 2006–2020 (fő)

Intézmény	2006–2011	2012	2013–2017	2018	2019	2020
ÁVF	633 (302)	213 (123)	72 (35)	–	–	–
BCE	1264 (1030)	1427 (1213)	1538 (1259)	1695 (1391)	1783 (1432)	1508 (1356)
BGE	3933 (2833)	3358 (2600)	3264 (2558)	3472 (2768)	3932 (3037)	3482 (2727)
BMGE	451 (451)	316 (316)	487 (487)	383 (383)	482 (482)	605 (605)
DE	688 (506)	584 (471)	517 (383)	601 (440)	711 (488)	682 (514)
DUE	126 (68)	43 (16)	44 (13)	49 (16)	78 (27)	29 (14)
EDUTUS	752 (406)	396 (232)	163 (82)	147 (81)	134 (62)	77 (50)

Az F2. táblázat folytatása

Intézmény	2006–2011	2012	2013–2017	2018	2019	2020
EJF	52 (28)	13 (5)	13 (4)	15 (6)	24 (10)	19 (8)
EKE	211 (115)	122 (78)	114 (64)	175 (82)	355 (143)	126 (84)
ELTE	35 (35)	45 (45)	38 (34)	457 (419)	802 (757)	819 (788)
GDF	50 (7)	54 (20)	65 (32)	41 (8)	82 (10)	33 (0)
GFE	–	–	–	7 (2)	55 (29)	31 (14)
IBS	102 (102)	87 (87)	64 (64)	33 (33)	61 (61)	47 (47)
KE	102 (53)	75 (40)	66 (31)	68 (25)	77 (32)	43 (23)
KJE	787 (406)	342 (143)	241 (71)	254 (60)	407 (112)	293 (91)
KRE	–	–	114 (51)	174 (75)	180 (67)	127 (72)
KRF	741 (314)	137 (59)	72 (27)	–	–	–
ME	514 (306)	310 (212)	277 (207)	328 (236)	404 (293)	292 (238)
METU	868 (576)	696 (496)	608 (394)	535 (318)	660 (371)	490 (302)
MILTON	381 (124)	165 (50)	182 (56)	168 (39)	125 (33)	91 (28)
NJE	–	–	52 (34)	246 (157)	341 (238)	128 (128)
NYE	375 (97)	108 (41)	93 (34)	103 (34)	161 (59)	72 (29)
OE	186 (146)	220 (156)	208 (144)	139 (90)	208 (158)	229 (177)
PE	869 (534)	468 (332)	350 (221)	369 (233)	406 (229)	250 (168)
PTE	588 (412)	454 (348)	384 (299)	413 (330)	580 (468)	458 (408)
SOE	518 (323)	360 (275)	212 (146)	142 (77)	158 (95)	65 (65)
SZE	402 (229)	288 (190)	350 (226)	398 (273)	502 (336)	424 (336)
SZF	716 (295)	319 (121)	93 (44)	–	–	–
SZIE	1004 (507)	501 (309)	436 (216)	414 (162)	432 (188)	129 (95)
SZTE	391 (258)	367 (276)	413 (311)	500 (356)	615 (401)	620 (547)
TPF	161 (50)	152 (40)	112 (26)	73 (18)	105 (16)	55 (11)
WSÜF	139 (0)	218 (0)	146 (7)	98 (16)	105 (14)	51 (11)
Együtt	17 041 (10 509)	11 838 (8294)	10 787 (7558)	11 497 (8128)	13 965 (9648)	11 275 (8936)
Felsőoktatási szakképzés**	–	–	4060 (3158)	4878 (4051)	5009 (4002)	4509 (3659)

* Feltüntetve a 2015 végéig önálló intézményeket is.

** Zárójelben az összes állami finanszírozásra felvett hallgató létszáma szerepel; a SZIE adataihoz vettük a Tessedik Sámuel Főiskolát (2009-ben odacsatolták); az Edutus adatainál megtalálható a Harsányi János Főiskola (2011-ben csatlakozott); a METU jogelődei, a Budapesti Kommunikációs Főiskola és a Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája 2009-ben egyesültek; az Általános Vállalkozási Főiskola (ÁVF) 2015-ben csatlakozott az IBS-hez; a Szolnoki Főiskola (SZF) 2016-ban csatlakozott a Kecskeméti levő, többször nevet váltó főiskolához, majd onnan 2019-ben átkerült a DE-hez; a Károly Róbert Főiskola (KRF) 2016 nyarán az Eszterházy Károly Egyetemhez (EKE) került.

Forrás: Felvi alapján saját számítás.

F3. táblázat

Gazdaságtudományi alapszakokra 2020-ban felvett nappali tagozatos hallgatók száma (fő)

Intézmény	Emberi erőforrások	Gazdálkodási és menedzsment	Kereskedelem és marketing	Nemzetközi gazdálkodás	Pénzügy és számvitel	Turizmus- vendéglátás	Összes
BCE*	71	570	119	186	204	96	1356
BGE	182	544	593	396	362	650	2727
BMGE	–	328	–	200	77	–	605
DE	–	128	105	93	97	91	514
DUE	–	14	–	–	–	–	14
EDUTUS	–	12	21	–	–	17	50
EJF	–	8	–	–	–	–	8
EKE	12	32	–	–	16	24	84
ELTE	–	207	205	267	98	11	788
GFE	–	7	–	–	7	–	14
IBS	–	47	–	–	–	–	47
KE	–	–	10	–	13	–	23
KJE	19	23	–	–	–	49	91
KRE	46	26	–	–	–	–	72
ME	23	72	53	30	34	26	238
METU	49	75	78	18	11	71	302
MILTON	8	11	–	9	–	–	28
NJE	–	62	26	18	22	–	128
NYE	–	29	–	–	–	–	29
OE	–	98	79	–	–	–	177
PE	23	45	34	10	28	28	168
PTE	–	169	107	–	76	56	408
SOE	–	16	10	6	16	17	65
SZE	–	176	97	–	–	63	336
SZIE	–	23	28	–	–	44	95
SZTE	–	157	145	–	141	104	547
TPF	–	8	–	1	2	–	11
WSÜF	2	4	5	–	–	–	11
Együtt*	435	2891	1715	1234	1204	1347	8936

* A BCE adatában szerepel az alkalmazott közgazdaságtan alapszakokra felvett 110 fő.

Forrás: Felvi alapján saját számítás.

F4. táblázat

Gazdaságtudományi mesterképzésbe felvett hallgatók éves átlagos létszáma, zárójelben a nappali tagozatosoké, 2010–2020 (fő)

Intézmény	2010–2013	2014–2017	2018	2019	2020
ANNYE	10 (10)	11 (11)	6 (6)	7 (7)	11 (11)
ÁVF	47 (21)	47 (19)	–	–	–
BCE*	888 (863)	1017 (975)	1077 (1004)	1079 (999)	831 (774)
BGE	362 (109)	395 (65)	293 (6)	214 (14)	311 (27)
BMGE	411 (249)	511 (169)	244 (44)	261 (68)	249 (73)
DE	288 (162)	237 (118)	227 (83)	225 (106)	256 (104)
EDUTUS	30 (0)	9 (0)	11 (0)	9 (0)	7 (0)
EKE	**	10 (1)	31 (0)	37 (3)	39 (11)
ELTE	27 (27)	27 (27)	348 (99)	637 (216)	980 (431)
IBS	**	**	**	1 (1)	–
KE	28 (26)	16 (11)	32 (26)	24 (22)	42 (37)
KEE	15 (15)	15 (15)	10 (10)	8 (8)	–
KJE	5 (1)	13 (4)	17 (8)	8 (2)	22 (5)
KRF	71 (26)	26 (2)	–	–	–
ME	223 (107)	182 (76)	191 (61)	147 (29)	142 (32)
METU	64 (5)	62 (5)	95 (9)	153 (13)	174 (25)
MILTON	14 (0)	10 (0)	8 (0)	–	–
NJE	**	2 (0)	70 (0)	59 (0)	75 (0)
NKE	–	–	88 (35)	32 (32)	58 (35)
OE	103 (19)	106 (31)	67 (18)	57 (18)	74 (28)
PE	242 (67)	143 (33)	103 (24)	107 (21)	105 (25)
PTE	344 (185)	212 (112)	137 (64)	155 (56)	180 (64)
SOE	145 (35)	76 (13)	36 (6)	34 (2)	22 (2)
SZE	200 (88)	201 (83)	160 (54)	185 (52)	207 (60)
SZIE	452 (82)	470 (54)	404 (31)	324 (27)	281 (16)
SZTE	190 (124)	120 (81)	91 (61)	95 (64)	122 (74)
Együtt	4157 (2218)	3916 (1903)	3745 (1649)	3858 (1760)	4188 (1834)

* A BCE adatában szerepelnek a gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzés osztatlan képzésre felvettek adatai is.

** Meghirdették, de senkit nem vettek fel.

Forrás: Felvi alapján saját számítás.

F5. táblázat

A gazdaságtudományi mesterszakok nappali tagozatára felvett hallgatók száma, 2020 (fő)

Intézmény	ELM	MBA	MK	NG	PZ	RKG	SP	SZ	TM	VF	VSZ	Együtt
ANNYE	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	6	11
BCE*	40	12	95	20	94	47	30	44	-	128	134	774
BGE	-	-	-	11	-	-	-	-	16	-	-	27
BMGE	-	-	-	-	8	34	-	-	-	-	31	73
DE	18	-	14	4	-	-	18	11	-	14	25	104
EKE	-	-	-	-	-	-	-	-	3	2	6	11
ELTE**	-	-	86	25	84	-	-	39	-	-	176	431
KE	-	-	-	-	29	8	-	-	-	-	-	37
KJE	-	-	-	-	-	-	-	-	1	4	-	5
ME	6	7	12	-	-	-	-	-	-	2	5	32
METU	-	7	10	-	-	-	-	-	5	-	3	25
OE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	-	28
PE	-	-	2	3	-	-	-	3	5	-	12	25
PTE	-	-	16	-	16	-	-	-	-	4	28	64
SOE	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	2
SZE	34	-	3	3	-	-	-	-	-	-	20	60
SZIE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	16	16
SZTE	-	-	19	17	17	-	-	-	-	21	-	74
Együtt***	98	26	257	89	248	89	48	97	30	204	462	1834

Rövidítések: ELM – ellátásilánc-menedzsment, MBA – Master of Business Administration, MK – marketing, NG – nemzetközi gazdaság és gazdálkodás, PZ – pénzügy, RKG – regionális és környezeti gazdaságtan, SP – sportközgazdász, SZ – számvitel, TM – turizmusmenedzsment, VF – vállalkozásfejlesztés, VSZ – vezetés és szervezés.

* A BCE együttes adatában szerepel a gazdaság- és pénzügy-matematikai elemzésre felvett 61 fő, a közgazdasági elemző mesterszakra felvett 39 fő, továbbá a közgazdálkodás és közpolitika mesterszakra felvett 30 fő.

** Az ELTE együttes adatában szerepel a biztosítási és pénzügyi matematika mesterszakra felvett 21 hallgató.

*** Az NKE közgazdálkodás és közpolitika mesterszakának 35 hallgatójával együtt.

Forrás: Felvi alapján saját számítás.